

SIA „Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts”

**Latvijas nodokļu politikas ietekme uz kultūras nozari un kultūras
tirgu ES un dalībvalstu kontekstā**

2007. gada 18. decembra līguma ar Kultūras ministriju Nr. 2.1. – 7 – 360

**Projekta vadītājs
LZA EI pētnieks**

Jānis Počs

Rīga 2008.

Satura rādītājs

1.	Kultūrindustrija un tās nozīme tautsaimniecībā	5
2.	Kultūrindustrijas subjektu iespējamie strukturālie dalījumi	7
2.1.	Kultūrindustrijas subjektu dalījums pēc radītā ekonomiskā labuma	7
2.2.	Kultūras nozaru uzņēmumu sadalījums pēc dibinātāja vai īpašuma subjekta un uzņēmējdarbības formas	13
3.	Nodokļi Latvijā	15
3.1.	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis	16
3.2.	Uzņēmuma ienākuma nodoklis	19
3.3.	Nekustamā īpašuma nodoklis	21
3.3.1.	Nekustamā īpašuma nodokļa ekonomiskā būtība un problēmas nosakot kadastrālo vērtību	22
3.3.2.	Nekustamā īpašuma nodoklis un kultūras pieminekļu apsaimniekošana	23
3.4.	Pievienotās vērtības nodoklis	28
3.5.	Akcīzes nodoklis	29
3.6.	Dabas resursu nodoklis	31
3.7.	Izložu un azartspēļu nodoklis	32
3.8.	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātā iemaksa	32
3.9.	Nodokļu ietekme uz cenas veidošanos	39
4.	Nodokļu ietekme kultūrindustrijas nozarēs	43
4.1.	Grāmatu izdošana (NACE2 5811)	43
4.2.	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana (NACE2 5814)	45
4.3.	Kinofilmu, videofilmu un televīzijas programmu producēšana (NACE2 5911)	47
4.4.	Darbības pēc kinofilmu, videofilmu un televīzijas programmu producēšanas (NACE2 5912)	49
4.5.	Skaņu ierakstu producēšana (NACE2 5920)	50
4.6.	Radio programmu apraide (NACE2 6010)	52
4.7.	Televīzijas programmu izstrāde un apraide (NACE2 6020)	53
4.8.	Kultūras izglītība (NACE2 8552)	54
4.9.	Mākslinieku darbība (NACE2 9001)	56
4.10.	Mākslas palīgdarbības (NACE2 9002)	57
4.11.	Mākslinieciskā jaunrade (NACE2 9003)	59
4.12.	Kultūras iestāžu darbība (NACE2 9004)	61
4.13.	Bibliotēku un arhīvu darbība (NACE2 9101)	62
4.14.	Muzeju darbība (NACE2 9102)	64
4.15.	Vēsturisko objektu un līdzīgu apmeklējumu vietu darbība (NACE2 9103)	65
4.16.	Nodokļu apjoma sadalījums kultūras nozarē	66
5.	Latvijas nodokļu ietekmes vērtējums uz kultūras tirgu ES dalībvalstu kontekstā	69
	Secinājumi un priekšlikumi	72
	Izmantotie avoti	75

Ievads

Neskatoties uz LR valsts dažāda līmeņa vadības institūciju izstrādātajām politiskajām un saimnieciskajām deklarācijām kultūras un kultūrindustrijas nozarē, kultūras jomā strādājošie eksperti norāda, ka sasniegtie rezultāti ir tāli no vēlamajiem. Aizvien atklāts paliek jautājums par kultūras jomā un atsevišķās kultūrindustrijas nozarēs radīto ekonomisko labumu tirgus kapacitāti un reālo piepildījumu. Iestājoties ES, daudzās nozarēs tirgus kapacitāte ir palielinājusies, tajā pašā laikā Latvijas tirgū ir izteikts piesātinājums. Acīm redzot, valstij jādarbojas divos virzienos. No vienas puses, jāveicina kultūrindustrijas radīto eksportspējīgo labumu producēšana, kas var būt kā saimniecisko (ekonomisko) ienākumu avots un Latvijas atpazīstamības paaugstināšana pasaulē, un no otras puses, jāveicina un jāstimulē tās darbības kultūras jomā, kas būtu vērstas uz „iekšu” - ar nācijai tipiskās kultūrvides un tradīciju saglabāšanas nolūku, kas ekonomiski īslaicīgā periodā ne vienmēr ir izdevīgi, salīdzinot ar citām tautsaimniecības nozarēm.

Pētījuma mērķis ir veikt kultūras nozarē funkcionējošo saimniecisko subjektu darbības analīzi un noteikt nodokļu ietekmi uz to saimnieciskās darbības rādītājiem.

Pētījuma uzdevumi ir

- veikt kultūras nozares un tās apakšnozaru devuma mikro- un makroekonomisko analīzi Latvijas tautsaimniecībā;
- izanalizēt atsevišķās kultūras apakšnozarēs funkcionējošo uzņēmumu vai citu saimniecisko subjektu saimnieciskās darbības rādītājus;
- izanalizēt valsts saimnieciskās darbības instrumentu – nodokļu, kā arī ES dažādo regulu ietekmi uz dažādu saimniecisko subjektu darbību un noteikt šo instrumentu darbības efektivitāti;
- izstrādāt priekšlikumus pasākumu veikšanai saimniecisko darbību regulējošo instrumentu sistēmā, lai veicinātu kultūras nozarē strādājošo saimniecisko subjektu darbību.

Darbā ir:

- veikta kultūras nozarē iesaistīto saimniecisko subjektu grupēšanas iespēju, pēc dažādām pazīmēm un pēc oficiālajā statistikā pielietotā NACE klasifikatora, analīze;
- izdarīta Latvijā pastāvošās nodokļu sistēmas, kā arī dažādu nodokļu un administratīvo noteikumu savstarpējo saistību analīze, detalizēti apskatot iedzīvotāju ienākumu, uzņēmuma ienākumu un sociālo maksājumu savstarpējās saistības un to ietekmi uz izvēlēto nodarbinātības (uzņēmējdarbības) formu – darba ņēmējs, pašnodarbinātais, komercsabiedrības īpašnieks u.t.t., īpašu vērību pievēršot saimniecisko attiecību (līgumu) veidošanās nosacījumiem starp privāto izpildītāju un saimnieciski organizatorisko vienību. Apskatīta par vienu no aktuālākajām problēmām kļuvusī nekustamā īpašuma nodokļa ietekme saistībā ar pilsētvides kultūrvēsturiskās apbūves teritorijās izvietotajiem objektiem;
- analizēta nodokļu struktūra un ietekme uz atsevišķu kultūras nozaru saimniecisko darbību;
- apskatīta ES programmas „Kultūra 2006.-2013” iespējamā ietekme uz kultūras dzīves attīstību Latvijā.

Darba beigās ir secinājumi un priekšlikumi.

1. Kultūrindustrija un tās nozīme tautsaimniecībā

Divdesmitā gadsimta beigās visā pasaulē tiek nopietni pārvērtēta kultūras nozīme. Kultūra parādās ne tikai kā sabiedriski vēsturiska kategorija, bet kā uzsvērti ekonomiska kategorija.

Pirmkārt, kultūra ir nozare, kas pati var radīt darba vietas un jaunas apakšnozares.

Otrkārt, kultūras ekspansija ir saistīta ar brīvā laika palielināšanos tehniskā progresa rezultātā, kuru nepieciešams kvalitatīvi aizpildīt, un pastiprināts kultūras labumu pieprasījums veicina uzņēmējdarbības attīstību ar kultūru saistītajās jomās (izstāžu, koncertu un festivālu organizēšanā, mārketinga pakalpojumi kultūras iestādēm u. tt.).

Treškārt, kultūra ir nozare, kas darbojas kā katalizators darba vietu radīšanai citās nozarēs, jo palielina teritorijas pievilcību, veido tās tēlu un tādā veidā veicina investīcijas reģionā (multiplikatīvais efekts).

Ceturtkārt, kultūra ne mirkli nezaudē savu tradicionālo nozīmi. Tā ir garīgo vērtību radītāja, tautas intelektuālā līmeņa paaugstinātāja, un vienlaicīgi svarīga kā darbaspēka kvalitātes, darba spēju un radošās iniciatīvas uzlabošanas faktors.

Piektkārt, kultūra jāapskata kā alternatīvo jeb oportūno izmaksu kategorija, jo brīvā laika aizpildīšana ar kultūras pasākumiem samazina nepieciešamību pēc veselības aizsardzības iestāžu un ārkārtējiem sabiedriskās kārtības nodrošināšanas pakalpojumiem. Tādās zemēs kā Īrija, Somija, Velsa kultūras nozīmēs pētnieki iesaistīšanos kultūras pasākumos (kora dziedāšanā, dejošanā, amatierteātros u. c.) saskata nozīmīgu aizstājēju alkohola lietošanai bāros, krogos u. t. t..

Tomēr pastāv problēmas. Piemēram, cik lielā mērā teātra darbību var attiecināt uz sociālo sfēru, kā sabiedrības kultūrizglītotāju, un cik lielā mērā teātris pastāv kā uzņēmējvienība, kurā tiek radītas izrādes, lai tās pārdotu skatītājiem. Acīm redzot, labumi, ko spēj radīt kultūra un kas apmierina kaut kādas cilvēku nepieciešamības, būtu jāklasificē arī pēc citiem kritērijiem. Par pamatu varētu ņemt visiem zināmās A. Maslova "piramīdas" tos pakāpienus, kas attiecas uz

nepieciešamību *būt atzītam citu sabiedrības locekļu vidū un nepieciešamību pašizpausties*. Kultūra ir tieši tā joma, kas rada labumus, kuri spēj apmierināt augšminētās nepieciešamības.

Ekonomisko kategoriju šie labumi iegūst tikai tad, ja, pirmkārt, apmierinot nepieciešamības, tie tiek iekāroti un pieprasīti.

Otrkārt, ja tie tiek pieprasīti – tad kļūst tirgus spējīgi, iegūst cenu un kļūst par precī. Tikai izpildoties šādiem nosacījumiem, kultūras radītie labumi kļūst par ekonomiskiem labumiem.

Kultūras nozarē vienkāršotā izpratnē pie ekonomiskajiem labumiem – produktiem varētu pieskaitīt mākslinieku – atsevišķu operatoru, vai kolektīvu darbus (gleznas, skulptūras, grāmatas, kinofilmas, skaņu ierakstus dažādos informācijas nesējos u.t.t.), bet immateriālajiem labumiem – teātru iestudējumus, koncertus u.t.t.

Papildus tam, kultūras labumi jādalā uz “iekšu vērstajos” un izejošajos ārpus kultūras labuma radīšanas procesa. Tas saistīts ar to, ka kultūras atsevišķas jomas pašas iekšēji pieprasa jaunus produktus un pakalpojumus. Piemēram, produkti - tautas tērpi kolektīviem, un pakalpojumi - apmaksātu pašdarbības kolektīvu vadītāju darbs. Kaut gan kolektīvu pastāvēšana un darbība, viennozīmīgi, var būt motivēta tikai ar tā dalībnieku nepieciešamību *pašizpausties*.

Uz āru vērstajiem labumiem var pieskaitīt visus iepriekš minētos kultūrindustrijas labumus.

Pēc sava terminoloģiskā un ekonomiskā satura jēdzienu “kultūras industrija” vajadzētu lietot tikai tajos gadījumos, kad kultūras nozarē radītos ekonomiskos labumus producē ar nosacīti “rūpnieciskām” metodēm, klajā laižot “N” kopijas. Tas attiecināms ne tikai uz materiālajiem labumiem, bet arī uz immateriālajiem labumiem. Pie kam, par dominanti šajā procesā kļūst klaji ekonomiska nepieciešamība – radīt un pārdot produktu ar nolūku gūt peļņu.

Otrs virziens ir radīt kultūras labumus, par dominanti stādot ideju pašizpausties. Šajā gadījumā jārunā par māksliniecisko pašdarbību jeb amatiermākslu kā immateriālajā (deju kolektīvi, kori, amatieru teātri u.c.) tā materiālajā sfērā (lietišķās mākslas un daiļamatu pulciņi). Tomēr arī šādā izpausmes formā radītie

kultūras labumi, sasniedzot atbilstošu izpildījuma līmeni, var kļūt par pieprasītiem labumiem ar noteiktu cenu

No tautsaimniecības viedokļa uz kultūras nozari ir jāskatās kā uz *sevišķi izdalāmu nozari*. Par sevišķi izdalāmu tā kļūst tādēļ, ka dažādās kultūras apakšnozarēs ieguldīto investīciju ekonomiskā atdeve ir izteikti diferencēta kā pēc apjoma tā tempa, dažos gadījumos nemaz nedodot tiešu taustāmu labumu. Piemēram, ieguldot līdzekļus bērnu mūzikas skolu uzturēšanai, nevaram garantēt, ka visi absolventi kļūs par kultūras industrijas produktu ražotājiem, kurus realizējot tiks atgūtas investīcijas, bet droši varam apgalvot, ka būs paaugstināts sabiedrības kopējais intelektuālais līmenis, kā arī izaudzināti augstvērtīgu kultūras ekonomisko labumu pieprasītāji un patērētāji. Tieši tādēļ, ka mūžīgi pastāvošā budžeta deficīta apstākļos daļā kultūras apakšnozaru ieguldīto līdzekļu atdeve ir tik lēna un netieša, kultūra kļūdaini vienmēr ir tikusi nosaukta par patērējošo nozari. Tomēr tādas kultūras apakšnozares kā kultūrizglītošana un mākslinieciskā pašdarbība veido kultūras kā sabiedriski vēsturiskās un ekonomiskās kategorijas piramīdas pamatni un bāzi, tikai pateicoties kurai, kultūra var kļūt par tautsaimniecībā nozīmīgu nozari perspektīvā.

2. Kultūrindustrijas subjektu iespējamie strukturālie dalījumi

Šajā gadījumā ar kultūrindustrijas subjektu saprot uz kultūras nozari attiecināmu ekonomiskā labuma producētāju, kurš nonāk ekonomiskās attiecības ar sabiedrību vai valsti pārstāvošajām institūcijām. Tas ir, tiek radīti un pārdoti ekonomiskie kultūrspecifiskie labumi un līdz ar to rodas saistība ar nodokļiem.

2.1. Kultūrindustrijas subjektu dalījums pēc radītā ekonomiskā labuma

Visus ar kultūrindustriju saistītos saimnieciskos subjektus pēc to producētā ekonomiskā labuma reāli varētu sadalīt sekojošās grupās:

- 1) audio un video ierakstu producēšana un pārdošana dažādos nesējos;
- 2) izdevniecība un poligrāfija
  - grāmatu izdošana,

- plakātu pavairošana (kamēr tiem ir mākslinieciska vērtība),
- reprodukciju izdošana;

3) mākslas joma

- gleznošana,
- tēlniecība,
- lietišķās mākslas priekšmetu izgatavošana,
- dekori, u.c.;

4) ar kultūras labumu radīšanu saistāmie produkti

- tautas tērpu (ieskaitot tautisko audumu aušanu) izgatavošana,
- mūzikas instrumentu izgatavošana,
- scenogrāfija;

5) autordarbu radīšana

- mūzikas kompozīcijas (dziesmas, simfonijas, operas u.c.),
- literārie darbi (dzejoļi, lugas, scenāriji u.c.),
- horeogrāfijas,
- režisūra;

6) teātru izrādes, ieskaitot operu, baletu u.c.;

7) koncerti;

8) dziesmu un deju svētku pasākumi (nacionālie, reģionālie, skolēnu, studentu, vispārīgie);

9) muzeju darbība;

10) bibliotēkas;

11) kultūras namu, klubu, studiju u.c. darbība.

12) kultūrizglītība.

Tomēr, lai savāktu nepieciešamo informāciju pētījuma veikšanai, šāds saimniecisko subjektu sadalījums pa atsevišķākām apakšnozarēm, kā tas bija plānots uzsākot pētījumu, nav izmantojams. Latvijas statistiskās informācijas datu bāzes ir veidotas pēc cita principa un ir pakārtotas starptautiskajam ekonomiskās darbības NACE klasifikatoram. Pie kam, NACE 1 redakcijas klasifikators 2006. gadā ir nomainīts ar NACE 2 redakcijas klasifikatoru, kas

radīja zināmas grūtības informācijas sagatavošanā, jo abu redakciju nozaru kodi nesakrīt.

Otra problēma, ar kuru sadūrās pētniecības grupa bija tā, ka netiek veikta vienota nodokļu uzskaitē nozares griezumā. Valsts statistikas komitejā nav pieejama informācija (vai arī šāda uzskaitē vispār netiek veikta) par atsevišķiem nodokļiem nozares griezumā. Šāda informācijas vākšana un uzskaitē, bet uzņēmumu līmenī, tiek veikta Valsts ieņēmumu dienesta galvenajā nodokļu pārvaldē. VID ir iespējams iegūt informāciju, principā, par katra nodokļu maksājoša uzņēmēja (arī pašnodarbinātās personas) maksāto uzņēmuma ienākuma nodokli (UIN), darba ņēmēja jeb iedzīvotāja ienākuma nodokli (IIN), ko ir samaksājis uzņēmums, sociālās apdrošināšanas iemaksu, pievienotās vērtības nodokli (PVN), muitas nodokli, dabas resursu nodokli, akcīzes nodokli. VID tieši nekontrolē nekustamā īpašuma nodokli (NĪN), jo šī nodokļa administrēšana tiek veikta katrā pašvaldībā atsevišķi. Pie kam, pašvaldības nodokli iekasē no nekustamā īpašuma īpašnieka, kas reģistrēts nekustamā īpašuma kadastra reģistrā, nekādi to nesaistot ar konkrētā uzņēmēja saimnieciskās darbības nozari. Tādēļ turpmākajā pētījumā nekustamā īpašuma nodoklis tiks apskatīts tikai saistībā ar kultūrvēsturiskiem objektiem, kuros tiek veikta saimnieciskā darbība vai kuri ir būtiska kultūrvides sastāvdaļa, kas savukārt veicina saimnieciskās darbības attīstību konkrētajā teritorijā.

Neprecizitāti konkrētās nozares uzņēmumu uzskaitē rada arī tas, ka uzņēmums var būt reģistrējis vairākus saimnieciskās darbības virzienus, tajā skaitā arī ar kultūras nozari saistītos, un atdalīt katras jomas īpatsvaru uzņēmumā, kā arī noteikt uzņēmēja piederību pie konkrētas nozares (līdz ar to noteikt precīzu nozarē iesaistīto uzņēmumu skaitu) nav iespējams. Ar NACE klasifikatora palīdzību nevar atrast arī tādus ar kultūru saistītus uzņēmumus, kas nodarbojas ar tautastērpu šūšanu, rotaslietu izgatavošanu u.c., kuri ir ietilpināti citās klasifikatora sadaļās – apģērbu šūšana, metālapstrāde.

Zināmu sajukumu rada arī paša NACE klasifikatora (skatīt 1. tabulu) nozaru apkopojums. Piemēram, nozarē 9101 ir apkopota bibliotēku un arhīvu darbība. Ja varbūt kaut kur pasaulē arhivēšana ir bijusi saistīta ar bibliotēku, tad Latvijas

apstākļos tās ir ar likumu precīzi nodalītas jomas, un arhīvam ir izteiktas valsts administrēšanas funkcijas. Laika gaitā, protams, arhīva materiāli var būt publiski pieejami un tikt izmantoti arī kultūrvēsturiskiem pētījumiem, bet konkrētajā Latvijas saimnieciski administratīvajā situācijā bibliotēku un arhīvu darbībai ir pilnīgi atšķirīgs ekonomiskais pamats un sabiedriskā sūtība.

1. tabula. **Nozaru darbības apraksts pēc NACE 2 klasifikatora**

NACE 2 kods	NACE 2 nosaukums	Saimnieciskās darbības apraksts
5811	Grāmatu izdošana	Grāmatu, vārdnīcu, enciklopēdiju, karšu un diagrammu, nošu, brošūru, reklāmas lapiņu u.tml. izdošana
5814	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana
5911	Kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana	Spēļfilmu un pārējo kinofilmu uzņemšana uz filmas, DVD diska vai videolentes
5912	Darbības pēc kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšanas	Palīgdarbības: filmu dublēšana, filmu titru sagatavošana, arī pēc TV programmu izveides veicamās darbības
5920	Skaņu ierakstu producēšana	Skaņu ierakstu studiju darbība
6010	Radio programmu apraide	Radio programmu pārraidīšana (izņemot pārraidīšanu par maksu abonentiem, kabeļsistēmu un satelītsistēmu operatoru darbība)
6020	Televīzijas programmu izstrāde un apraide	TV programmu veidošana un apraide
8552	Kultūras izglītība	Kultūras izglītības, kas veido daļu no pieaugušo apmācībām (programmas veidotas līmenī, kas zemāks par akadēmisko līmeni: mūzika, tēlotājmāksla, skatuves māksla, dejošana, teātris, fotogrāfija)
9001	Mākslinieku darbība	Teātra izrāžu, koncertu un operas vai horeogrāfisku u.c. iestudējumu sagatavošana - trupu, kompāniju, orķestru vai džeza grupu darbība - mākslinieku, piemēram, aktieru, mūziķu, lektoru vai oratoru individuāla darbība
9002	Mākslas palīgdarbības	Ar teātra izrāžu, koncertu un operas vai horeogrāfisku u.c. iestudējumu sagatavošanu saistītas palīgdarbības: - režisoru un producentu darbība

9003	Mākslinieciskā jaunrade	Mākslinieku, piemēram, rakstnieku, skulptoru, gleznotāju, karikatūristu, gravieru, grafiķu utt. individuāla darbība Mākslas darbu, piemēram, gleznu restaurācija
9004	Kultūras iestāžu darbība	Koncertzāļu, teātra zāļu u.c. kultūras objektu darbība
9101	Bibliotēku un arhīvu darbība	Visas darbības
9102	Muzeju darbība	Visa veida muzeju darbība
9103	Vēsturisku objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība	Vēsturisku objektu, celtnu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība

2.2. Kultūras nozaru uzņēmumu sadalījums pēc dibinātāja vai īpašuma subjekta un uzņēmējdarbības formas

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem nodokļu maksātāju reģistrā 2007. gadā bija iekļautas 892 vienības (2005. un 2006. gadā attiecīgi 783 un 853 vienības) no uz kultūras industriju attiecināmiem saimnieciskajiem subjektiem (skat. 2. 1. tabulu). Nodokļu maksātāju skaitam visās nozarēs ir izteikta tendence pieaugt.

2. 1. tabula. Nodokļu maksātāju skaits kultūras nozarē				
NACE 2 kods	NACE 2 nosaukums	NM skaits		
		2005.	2006.	2007.
5811	Grāmatu izdošana	124	126	130
5814	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana	188	197	199
5911	Kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana	94	104	111
5912	Darbības pēc kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšanas	5	5	6
5920	Skaņu ierakstu producēšana	32	40	42
6010	Radio programmu apraide	30	31	34
6020	Televīzijas programmu izstrāde un apraide	51	54	57
8552	Kultūras izglītība	37	42	42
9001	Mākslinieku darbība	99	116	122
9002	Mākslas palīgdarbības	65	71	74
9003	Mākslinieciskā jaunrade	9	10	16
9004	Kultūras iestāžu darbība	22	25	28
9101	Bibliotēku un arhīvu darbība	6	9	8
9102	Muzeju darbība	13	13	13
9103	Vēsturisku objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība	8	10	10
	Kopā	783	853	892

Iepazīstoties ar nodokļu maksātāju uzņēmējdarbības formu, jāsecina, ka lielākā daļa ir sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA). Tādās apakšnozarēs kā „mākslinieciskā jaunrade”, „mākslinieku darbība” nozīmīgs skaits nodokļu maksātāju ir dibināti pamatojoties uz *biedrību un nodibinājumu likumu* un vai reģistrējušies kā individuālie komersanti. Valsts vai pašvaldību dibinātie uzņēmumi (organizācijas) sastopami kā valsts vai pašvaldības iestāde. Piemēram, Latvijas Nacionālās operas likums nosaka, ka „...Nacionālā opera ir Kultūras ministrijas pārraudzībā esoša nacionālas nozīmes valsts kultūras iestāde”.

Paradoksāla aina veidojas, salīdzinot dažādus informācijas avotus. Konkrētajā gadījumā runa ir par VID reģistrētajiem (uzskaitītajiem) nodokļu maksātājiem un Centrālās statistikas pārvaldes rādītājiem. Piemēram, „Latvijas statistikas gada grāmata 2007” rāda, ka 2006. gadā bija 870 publiskās bibliotēkas¹ (to dibinātājas, pamatā, ir vietējās pašvaldības), nodokļu maksātāju reģistrā parādās tikai 9 saimnieciskie subjekti. Un otrādi, statistika apgalvo, ka ir tikai 9 profesionālie teātri, bet nodokļu maksātāju reģistrā šādu statusu var attiecināt uz vismaz 11 teātriem. Bez tam, nodokļu maksātāju reģistrā parādās arī pašdarbības statusā darbojošies teātri, kas savu saimniecisko darbību organizē atbilstoši biedrību un nodibinājumu likumam.

Atšķirības datu bāzēs ir attiecināmas arī uz kultūras iestāžu, muzeju un citiem reģistriem. Pastāvot šādai datu bāzei un informatīvajai sistēmai, kas ir pieejama pētījuma grupai, analītiskais materiāls tikai daļēji var atspoguļot nodokļu ietekmi uz kultūras nozari, kā arī valsts budžeta veidošanās un izmantošanas iespējas saistībā ar kultūras nozari.

---

¹ Latvijas statistikas gadagrāmata 2007, 225. lpp.

3. Nodokļi Latvijā

LR nodokļu sistēma un likumdošana tiek noteikta ar LR likumu "Par nodokļiem un nodevām".

Nodoklis ir noteikts obligātais maksājums valsts budžetā vai pašvaldību budžetos (pamatbudžetā vai speciālajos budžetos), kas nav maksājums par noteiktas preces iegādi vai pakalpojuma saņemšanu un nav soda naudas un nokavējuma naudas maksājums.

Ar terminu "valsts nodeva" saprot obligātu maksājumu valsts budžetā (pamatbudžetā vai speciālajos budžetos) vai likumā noteiktajos gadījumos pašvaldības budžetā kā atlīdzību par nodrošinājumu, ko valsts institūcijas devušas uzņēmējdarbībai, vai par sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī likumos paredzētie speciālie mērķiem (ceļu, ostu un sakaru sistēmu uzturēšanai un attīstībai, iedzīvotāju un dabas ekoloģijas aizsargāšanai, teritorijas labiekārtošanai un citiem mērķiem).

Pašvaldību nodeva ir obligāts maksājums pašvaldības pamatbudžetā vai speciālajā budžetā likumā paredzētajiem mērķiem vai maksa par pašvaldības domes (padomes) iestāžu sniegtajiem pakalpojumiem.

LR nodokļu un nodevu sistēmu veido:

valsts nodokļi, ar kuriem apliek objektus un kuru likmi nosaka Saeima;

valsts nodevas, kuras tiek uzliktas saskaņā ar likumiem un Ministru kabineta noteikumiem;

pašvaldību nodevas, kuras tiek uzliktas saskaņā ar šo likumu un pašvaldības domes (padomes) izdotiem saistošiem noteikumiem.

Konkrētā nodokļu likumā pašvaldībām var dot tiesības piemērot atvieglojumus tiem maksājumiem, kuri ieskaitāmi pašvaldību budžetā.

LR likumā "Par nodokļiem un nodevām" 8. pantā ir minēti sekojoši valsts nodokļu veidi un tiem atbilstoši likumi:

- 1) iedzīvotāju ienākuma nodoklis - "Par iedzīvotāju ienākumu nodokli";
- 2) uzņēmuma ienākuma nodoklis - "Par uzņēmuma ienākuma nodokli";
- 3) nekustāmā īpašuma nodoklis - "Par nekustāma īpašuma nodokli";
- 4) pievienotās vērtības nodoklis - "Par pievienotās vērtības nodokli";
- 5) akcīzes nodoklis - "Par akcīzes nodokli",
- 6) muitas nodoklis – Muitas likums un citi muitas lietās noteikto kārtību reglamentējošie normatīvie akti ;
- 7) dabas resursu nodoklis - "Par dabas resursu nodokli";
- 8) izložu un azartspēļu nodoklis - "Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli";
- 9) valsts sociālās apdrošināšanas obligātā iemaksa - "Par valsts sociālo apdrošināšanu";
- 10) vieglo automobiļu un motociklu nodoklis – „Par vieglo automobiļu un motociklu nodokli”.

3.1. Iedzīvotāju ienākumu nodoklis

Pie ienākumiem, par kuriem ir jāmaksā algas nodoklis (iedzīvotāju ienākuma nodoklis), atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem tiek pieskaitīta darba alga, prēmijas, vienreizēja un sistemātiska atlīdzība un citi ienākumi, ko darbinieks saņem uz pašreizējo vai iepriekšējo darba attiecību pamata uzņēmējdarbībā, valsts uzņēmumos, iestādēs, organizācijās un no fiziskajām personām, kā arī atlīdzība par valsts dienesta pienākumu izpildi un ienākumi no darba līguma izpildes.

Pie pārējiem fiziskās personas ienākumiem, par kuriem ir jāmaksā nodoklis, tiek pieskaitīti:

- 1) ienākumi no individuālā darba, uzņēmuma līguma, komercaģenta un māklera darbības;
  - 2) ienākumi no individuālā uzņēmuma, arī no zemnieku vai zvejnieku saimniecības, ja tie nav uzņēmumu ienākuma nodokļa objekts, un ienākumi no individuālā komersanta darbības;
  - 3) ienākumi no personālsabiedrības, kā arī ienākumi no sadalītā lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības pārpalikuma un ienākumi no dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības, automašīnu garāžu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības, laivu garāžu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības un dārzkopības kooperatīvo sabiedrību sadalītās peļņas;
  - 4) ienākumi, ko komercsabiedrības, kooperatīvās sabiedrības, organizācijas, biedrības un nodibinājuma dalībnieki (biedri) saņem komercsabiedrības, kooperatīvās sabiedrības, organizācijas, biedrības un nodibinājuma likvidācijas vai reorganizācijas gadījumā;
  - 5) ienākumi no nekustamā īpašuma (ēku, ēku daļu, dzīvokļu, zemes) iznomāšanas vai izīrēšanas;
  - 6) ienākumi no lietas (zemes, telpas) nodošanas tālāk apakšnomniekam vai apakšīrniekam;
  - 7) ienākumi no kustamās mantas iznomāšanas;
  - 8) ienākumi no intelektuālā īpašuma un tiesībām uz to (autoratlīdzība, izpildītājlīdzība, zinātnes, literatūras un mākslas darbu, atklājumu, izgudrojumu un rūpniecisko paraugu autoru un viņu mantinieku honorāri), kā arī no tiesībām izmantot tiesības uz intelektuālo īpašumu;
  - 9) no komersantiem, kooperatīvajām sabiedrībām, individuālajiem uzņēmumiem, zemnieku vai zvejnieku saimniecībām, iestādēm, organizācijām, biedrībām un nodibinājumiem saņemtie dāvinājumi, kā arī no fiziskās personas — saimnieciskās darbības veicējas — saņemtie dāvinājumi, ko izmaksājusi fiziskā persona saimnieciskās darbības ietvaros.
- Gada apliekamajā ienākumā netiek ietverti un ar nodokli aplikti šādi ienākumu veidi:

- personiskās palīgsaimniecības, piemājas saimniecības un zemnieku saimniecības ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas, ja tie nepārsniedz 3000 latu gadā;
- fiziskajām personām izmaksātās dividendes no uzņēmēj sabiedrības ienākuma, ja par šo ienākumu ir nomaksāts uzņēmuma ienākumu nodoklis;
- ienākumi no noguldījumiem un depozītiem kredītiestādēs;
- apdrošināšanas atlīdzības;
- izložu un azartspēļu laimesti, kuri nepārsniedz izdevumus, kas saistīti ar to iegūšanu;
- ienākumi no valsts un pašvaldību parādzīmēm;
- normatīvajos aktos paredzētie no budžeta izmaksājami pabalsti;
- mācību iestāžu un MK apstiprināto fondu izmaksātās stipendijas;
- mantojuma rezultātā gūtais ienākums, izņemot autoratlīdzību (honorāru), kuru izmaksā autortiesību mantiniekiem, un no fiziskajām personām saņemtie dāvinājumi;
- konkursos un sacensībās saņemtās mantiskās un naudas balvas (prēmijas), kuru kopējā vērtība taksācijas gadā nepārsniedz 150 latu, un publiskos starptautiskos konkursos gūtas balvas un prēmijas, kuru kopējā vērtība gadā nepārsniedz 3000 latu;
- uzturņa (alimenti);
- summas, kas uz tiesas sprieduma pamata saņemtas laulības šķiršanas sakarā;
- atlīdzības likumdošanas aktos noteiktajā kārtībā par kaitējumiem darbaspēju zaudējuma gadījumā;
- darbinieka vai viņa radnieku (tuvinieku) nāves gadījumā darba devēja piešķirtais bērnu pabalsts, kura vērtība nepārsniedz 150 latu;
- atlīdzība par asiņu nodošanu un cita veida donorpalīdzību;

- ienākumi no sava īpašuma pārdošanas, izņemot ienākumus no pārdošanai izgatavotu un iegādātu izstrādājumu pārdošanas;
- palīdzība, kas sniegta, pamatojoties uz arodbiedrības institūcijas lēmumu, no arodbiedrības naudas līdzekļiem, kuri veidojas no arodbiedrības biedru naudas maksājumiem un ārvalstu arodbiedrības ziedojumiem (dāvinājumiem);
- kompensācija naudā, ko fiziskai personai izmaksā uzņēmumi (uzņēmēj sabiedrības), pamatojoties un nosacījumu, ka šī fiziskā persona taksācijas perioda (kalendārā gada) laikā iegādājās zināmu daudzumu preču attiecīgajā uzņēmumā (uzņēmēj sabiedrībā);
- subsīdijas lauksaimniecības produkcijas ražotājiem.

Nodokļu likmes, kas jāmaksā no gada apliekamā ienākuma, ir 25 procenti (no 2009. gada 23%). Algas nodokļa maksātājam nodokļu likme ir 25 procentu apmērā jāmaksā no mēneša apliekamā ienākuma. Ja fiziskā persona reģistrējas kā „pašnodarbinātais” Valsts ieņēmumu dienestā, tad likme ir 15 procentu apmērā no ar nodokli apliekamā ienākuma.

3.2. Uzņēmuma ienākuma nodoklis

Likums "Par uzņēmuma ienākuma nodokli" nosaka, ka uzņēmuma ienākuma nodokļa maksātāji ir:

- iekšzemes uzņēmumi, kas veic uzņēmējdarbību, no valsts budžeta vai pašvaldību budžetiem finansētas institūcijas, kuras gūst ienākumus no saimnieciskā darbības;
- ārvalstu uzņēmumi, uzņēmēj sabiedrības, fiziskās personas un citas personas (turpmāk nerezidenti);
- nerezidentu pastāvīgās pārstāvniecības.

Uzņēmuma ienākuma nodokli nemaksā valsts uzņēmumi, no valsts budžeta finansētas institūcijas, kuru ienākumi no saimnieciskās darbības paredzēti

speciālā budžetā, kā arī fiziskās personas un individuālie (ģimenes) uzņēmumi (arī zemnieku saimniecības), kuriem nav jāiesniedz gada pārskats atbilstoši likumam "Par uzņēmuma gada pārskatiem".

Likums nosaka, ka *uzņēmuma ienākuma nodoklis ir 15 procenti no apliekamā ienākuma.*

Ar nodokli apliekamā ienākuma noteikšanā pamat akcents tiek versts uz nolietojuma (amortizācijas) aprēķināšanu un līdz ar to ar nodokli apliekamās daļas samazināšanu.

Kā atsevišķa grupa jāizdala tie uzņēmumi, kuri darbojas ar Reģionālās attīstības likumu noteiktajās īpaši atbalstāmajās teritorijās un par kuru attīstības programmām ir pieņemts MK lēmums. Šajās teritorijās nolietojuma aprēķināšanai pielieto paaugstinošos koeficientus:

- pirmās kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,5;
- otrās kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,3;
- trešās kategorijas pamatlīdzekļiem – 1,8;
- ceturtās kategorijas pamatlīdzekļiem – 2.

Tas nozīmē, ka šīs grupas uzņēmējiem paliek lielāka peļņas daļa, tā veicinot uzņēmējdarbības attīstīšanu atbalstāmajās teritorijās.

Bez tam, likums paredz:

- nodokļu atlaides uzņēmumiem, kas veic lauksaimniecisko darbību;
- nodokļu atlaides ziedotājiem.

Rezidenti un pastāvīgajām pārstāvniecībām nodokli samazina par 85% no summām, kuras ziedotas budžeta iestādēm, kā arī LR reģistrētām biedrībām, nodibinājumiem un reliģiskajām organizācijām vai to iestādēm, kurām piešķirts sabiedriska labuma organizācijas statuss saskaņā ar Sabiedrisko labumu organizāciju likumu. Kopējā nodokļu atlaide nedrīkst pārsniegt 20% no nodokļa kopējās summas.

3.3. Nekustāmā īpašuma nodoklis

Likumā "Par nekustamo īpašuma nodokli" ir teikts, *ka ar nekustamā īpašuma nodokli apliek ķermeniskas lietas, kuras atrodas LR teritorijā un kuras nevar pārvietot no vienas vietas uz otru, tās ārēji nebojājot:*

- līdz 2000. gada 31. decembrim zemi, izņemot likumā speciāli minēto nekustāmo īpašumu;
- no 2001. gada 1. janvāra zemi, ēkas un būves, izņemot likumā speciāli minēto nekustāmo īpašumu.

Ar nekustāmā īpašuma nodokli neapliek:

- pašvaldība nekustāmo īpašumu, kuru lieto pašvaldības dome (padome), kā arī tās izveidotās iestādes, kuras tiek finansētas no pašvaldības budžeta līdzekļiem un atrodas šīs pašvaldības administratīvajā teritorijā, kā arī pašvaldības uzņēmuma statusā reģistrētām medicīnas un sociālās aprūpes uzņēmumam nodoto pašvaldības nekustāmo īpašumu. Pārējo pašvaldības uzņēmumu nekustāmo īpašumu ar nodokli apliek;
- ārvalstij piederošo nekustāmo īpašumu, kurš tiek izmantots tās diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību vajadzībām, ja LR saskaņā ar attiecīgas ārvalsts likumiem bauda tādas pašas tiesības attiecībā uz Latvijai piederošo nekustāmo īpašumu šajā valstī;
- līdz 2006. gada 31. decembrim - koplietošanas satiksmes ceļus, ielas, gaisa un ūdens navigācijas būves un publiskos ūdeņus;
- reliģisko organizāciju nekustāmo īpašumu, kuru neizmanto saimnieciskā darbībā;

- no 2007. gada 1. janvāra – publiskos ūdeņus un zemi zem koplietošanas šosejām, ceļiem, tuneļiem, ielām, dzelzceļa sliežu ceļiem, pilsētas sliežu ceļiem, tiltiem, estakādēm;

Nekustamā īpašuma nodokļu likme līdz 2010. gadam ir 1 % no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības.

Nekustamā īpašuma nodokļa taksācijas periods ir kalendārais gads. Nekustamā īpašuma nodokli aprēķina pašvaldība no pēdējās noteiktās nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības.

Atvieglojumus atsevišķām nekustamā īpašuma maksātāju kategorijām pašvaldības var noteikt 90, 70, 50 vai 25 procentu apmērā no nekustamā īpašuma nodokļu summas. 2006. gada 18. aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr. 305 nosaka, ka ēkai, kura reģistrēta kā valsts vai vietējās nozīmes kultūras piemineklis, kadastrālo vērtību samazina, attiecīgi, par 45% vai 35%.

3.3.1. Nekustamā īpašuma nodokļa ekonomiskā būtība un problēmas nosakot kadastrālo vērtību

Jebkura nodokļa pamatfunkcija ir fiskālā, jeb naudas līdzekļu iekasēšanas funkcija valsts budžetiem. Par sekundāro funkciju var uzskatīt nodokļa izmantošanu kā ekonomisko sviru atsevišķu ekonomisko procesu virzīšanai. Nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanai par vienīgo avotu un bāzi kalpo ienākumi vai peļņa, ko īpašnieks gūst no sava īpašuma izmantošanas. Tas ir, nomas maksa par zemi vai telpām ēkās un būvēs. Līdz ar to, arī nodoklis ir jāsaista ar šo nomas maksu, kas vienlaicīgi ir vienīgā faktiskā īpašuma ekonomiskās vērtības raksturotāja. Kopš neatkarības atjaunošanas par ekonomisko bāzi (kadastrālo vērtību) nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanai ir kalpojuši visdažādākie rādītāji, tikai ne šis.

Galvenā metodoloģiskā kļūda pastāvošajā Latvijas likumdošanā un kadastrālo vērtību noteikšanas metodikā ir tā, ka, ņemot par pamatu atsevišķu ēku un būvju tehniskās izmantošanas iespējas un voluntāri noteiktu koeficientu sistēmu,

kadastrālā vērtība netiek attiecināta uz visu nekustamo īpašumu, bet tikai uz zemes zem ēkām un būvēm vērtību. Vienlaicīgi tā ir absolūti nesaistīta ar reālajiem nekustamā īpašuma īpašnieku ienākumiem no īpašuma izmantošanas.

Ekonomiskajā praksē nekustamā īpašuma nodoklis tiek lietots, lai sabiedrības labā izņemtu daļu no īpašnieka peļņas, ko īpašnieks gūst *tieši no nekustamā īpašuma izmantošanas*, kā arī, lai veicinātu nekustamā īpašuma apsaimniekošanu. Tādēļ precīzi tiek nodalīta uzņēmējdarbība “nekustamā īpašuma iznomāšana” no citām uzņēmējdarbībām, kas tiek veiktas uz / vai nekustamajā īpašumā (produktu ražošana, pakalpojumu sniegšana).

Ja nekustamo īpašumu īpašnieks izmanto savām vajadzībām (tajā dzīvo vai “iznomā” pats sev citas uzņēmējdarbības veikšanai) ar īpašuma nodokli, pēc būtības, tiek aplikti īpašnieka ietaupījumi, kas tiek pielīdzināti nomas maksai par līdzīga īpašuma nomāšanu.

Latvijā pastāv iespēja, ka nekustamais īpašums - zeme un uz tās uzbūvētās ēkas var piederēt dažādiem īpašniekiem. Tādā gadījumā jānodala arī aplikamie ienākumi - ienākumi no zemes nomas un ienākumi no ēkas nomas, kas pieder dažādiem īpašniekiem. Šādi problēma ir jādefinē, lai varētu nodalīt katra īpašnieka ienākumus un izdevumus, jo visās nākošajās apakšnomās nomas maksa par nekustamo īpašumu ir nomnieka izdevumi, kuri netiek un nedrīkst būt pakļauti aplikšanai ar nodokli. Tātad normatīvajos dokumentos ir jābūt precīzi nodefinētai, pirmkārt, ar nodokli aplikamajai ekonomiskajai bāzei un, otrkārt, uz nodokli attiecināmā aplikamā objekta īpašuma jeb tiesiskais statuss.

3.3.2. Nekustamā īpašuma nodoklis un kultūras pieminekļu apsaimniekošana

Atsevišķu, specifisku kultūras objektu grupu veido valsts aizsargājamie kultūras pieminekļi. To vidū ir kā privātā īpašumā, tā arī pašvaldību un valsts īpašumā esoši objekti. Jautājumu par šo objektu saglabāšanu un pieejamību sabiedrībai komplikētāku padara tas, ka šie objekti var pārstāvēt visas īpašuma formas, pie tam, kā valsts, tā pašvaldības īpašumā esoši kultūras pieminekļi var tikt un tiek nodoti apsaimniekošanā privātiem īpašuma subjektiem. Saskaņā ar likuma “Par

kultūras pieminekļu aizsardzību” 11. pantu īpašnieka pienākums ir nodrošināt tā īpašumā esošā kultūras pieminekļa saglabāšanu par saviem līdzekļiem. Tomēr valsts uzdevums ir nodrošināt Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma nodošanu nākamajām paaudzēm – proti radīt kultūrvēsturisko vērtību, tai skaitā valsts aizsargājamu kultūras pieminekļu saglabāšanai labvēlīgu vidi (apstākļus, priekšnoteikumus), neatkarīgi no tā, kādā īpašuma formā tie atrodas un kas tos apsaimnieko.

Valsts un pašvaldības ar to rīcībā esošiem instrumentiem, var kā veicināt, tā arī kavēt kultūras pieminekļu saglabāšanu un pieejamību sabiedrībai. No vienas puses, šo pieminekļu saglabāšana ir svarīgs valstisks uzdevums, taču no otras, valstij nepietiek līdzekļu šim mērķim. Tāpēc šo jautājumu lietderīgi risināt, izmantojot kultūras politiku. Šāda pieeja iespējams nedod tūlītēju rezultātu, jo parasti samazina valstī iekasējamo citu nodokļu masu, taču jau mazliet tālākā perspektīvā tās efekts ir neapšaubāms. Šāda pieeja var radīt zināmu līdzekļu uzkrājumu, kuri nepieciešami kultūras pieminekļu atjaunošanai. Tātad valsts rokās atrodas instruments, kas kultūras pieminekļu saglabāšanu var kā veicināt, tā arī kavēt, pie kam, neatkarīgi no to īpašuma formas un apsaimniekošanas veida. Šis instruments ir nodokļu sistēma, un vispirms, tie ir tie nodokļi, kas saistīti ar nekustamo īpašumu. Vislielākā mērā tas ir nekustamā īpašuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis kultūras pieminekļu restaurācijas procesā.

Lai ne vien veicinātu kultūras pieminekļu saglabāšanu, bet arī to pieejamību publikai, būtu jāatbrīvo no nekustamā īpašuma nodokļa tie objekti, kas atzīti par valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, tiek saglabāti atbilstoši normatīvo aktu prasībām (tai skaitā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas norādījumiem), kas pilnībā saglabāti un restaurēti autentiskā vēsturiskā veidolā un ir sabiedrībai pieejami.

Mazākā apjomā atbrīvojums no nekustamā īpašuma nodokļa (70 % apmērā) varētu tikt piemērots tiem kultūras pieminekļiem, kas tiek saglabāti iepriekš minētajām prasībām un ir daļēji publiski pieejami.

Vēl mazākā apjomā atbrīvojums no nekustamā īpašuma nodokļa (50 % apmērā) varētu tikt piemērots jebkuram kultūras piemineklim, kas tiek saglabāts un publiski pieejams ir tikai tā ārējais veidols.

Nodokļu atvieglojumi nebūtu piemērojami, ja objekts ir pilnīgi slēgts un nav sabiedrībai pieejams.

Pieminekļa īpašniekam periodiski (ik gadu, vai ik pa diviem gadiem) būtu jāiesniedz dokumenti, kas apliecina, ka objekts ir saglabāts atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Šādu atzinumu varētu sniegt vai nu Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, vai arī tās pašvaldību institūcijas, kas pašvaldībā atbild par kultūras mantojuma saglabāšanu, kurām šādas pilnvaras Inspekcija deleģētu. Šādam atzinumam ir jābūt saistošam nodokļu administrējošajām institūcijām.

Ņemot vērā iepriekš minēto, likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” būtu lietderīgi noteikt, ka:

- nekustamā īpašuma nodoklis netiek piemērots tiem objektiem, kas atzīti par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, saglabāti atbilstoši normatīvo aktu prasībām un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas norādījumiem un ir sabiedrībai sistemātiski pieejami vēsturiskajos interjeros un pieminekļa teritorijā vismaz 40 stundas nedēļā, piemēram, ceturtdienās, piektdienās un sestdienās;
- par nekustamo īpašumu, kas atzīts par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli un tiek saglabāts atbilstoši Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas prasībām, ir restaurēts vai tajā tiek veikti restaurācijas darbi, nekustamā īpašuma nodokļa likme ir samazināma par 50 %, ja sabiedrībai tas ir pieejams tikai tā ārējais vizuālais veidols.

Diemžēl ir gadījumi, kad kultūras pieminekļi kā atsevišķi objekti, nomainot to autentiskās detaļas vai arī citādā veidā postot, tiek sabojāti, tādējādi zaudējot kultūrvēsturisko vērtību. Lai neveicinātu šādu gadījumu rašanos, likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” nosakāms, ka nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi uz valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem neattiecas, ja:

- ir objekts ir pārveidots, tādējādi zaudējot kultūrvēsturisko vērtību (piemēram, objektā ir nomainītas oriģinālās detaļas logi, durvis, apdares materiāli u.c.);
- objekta īpašnieks vai lietotājs ir izdarījis kultūras pieminekļu aizsardzības pārkāpumu un par to ir saukts pie administratīvās vai kriminālās atbildības;
- ar kompetentās institūcijas apsekošanas aktu ir konstatēts, ka objekts netiek pienācīgi uzturēts.

Ir situācijas, kad nekustamā īpašuma objekts, nebūdam valsts aizsargājams kultūras piemineklis kā atsevišķs objekts, tomēr ir ar savu kultūrvēsturisku vērtību un atrodas valsts aizsargājama kultūras pieminekļa (parasti pilsētībūvniecības pieminekļa) teritorijā. Lai nodrošinātu arī šādu objektu saglabāšanu, likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" būtu nosakāms, ka par nekustamo īpašumu, kas atrodas valsts aizsargājama kultūras pieminekļa teritorijā (piemēram, pilsētībūvniecības pieminekļa teritorijā) - un saskaņā ar vietējās pašvaldības plānojuma izvērtējumu ir kultūrvēsturisko vidi veidojošs elements (vēsturiskās ēkas), nekustamā īpašuma nodokļa summa būtu samazināma.

Pašvaldībās, kuru teritorijās atrodas kultūrvēsturiskās ēkas, piemēram, Rīgai – tās vēsturiskajā centrā, jārada labvēlīga nodokļu politika tiem īpašniekiem, kuri kultūrvēsturiskas ēkas saglabā labā tehniskā un vizuālā stāvoklī. Visapdraudētākais šādā ziņā ir koka arhitektūras mantojums. Līdz ar to būtu lietderīgi noteikt šādus nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus kultūrvēsturiskajām ēkām:

- teritorijas plānojuma īpaši noteiktām vēsturiskajām ēkām tiek piemērota nekustamā īpašuma nodokļu atlaide 50% apmērā, ja tās tiek saglabātas un restaurētas;
- īpašuma nodokli nevajadzētu maksāt kultūrvēsturiski vērtīgo ēku īpašniekiem, kuri tās saglabā un restaurē ar vēsturiskajiem interjeriem un tās ir publiski pieejamas;

- būtu attiecināms atbrīvojums no pievienotās vērtības nodokļa tiem restaurācijas darbiem, kas saistīti ar kultūrvēsturisku vērtību oriģinālsubstances saglabāšanu.

Lai nodrošinātu pašvaldību teritorijā atrodošos kultūrvēsturiski vērtīgu ēku restaurāciju, piemēram, Rīgas vēsturiskajā centrā, būtu lietderīgi radīt labvēlīgu sistēmu kultūrvēsturiski vērtīgu ēku restaurācijas kreditēšanai. Tas ir:

- pašvaldībai vajadzētu dzēst 20-50 % kredīta labā kvalitātē izpildītiem restaurācijas darbiem kultūrvēsturiski vērtīgās koka ēkās;
- pašvaldībai vajadzētu dzēst līdz 40 % kredīta labā kvalitātē izpildītiem fasāžu restaurācijas darbiem kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām.

Pilsētvides plānošanas ietvaros kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas nolūkā būtu ļoti kritiski vērtējama lielu tirdzniecības centru izvietošana pilsētu vēsturiskajos centros, jo tādēļ iznīkst mazie veikaliņi kultūrvēsturiski vērtīgu ēku pirmajos stāvos, apgrūtinot šo ēku uzturēšanu.

Nav pieļaujama nekustamā īpašuma „iesaldēšana”, neveicot to saglabāšanas pasākumus, bet gaidot cenu celšanos izdevīgākai pārdošanai. Šādos gadījumos varētu tikt pielietots jauns nodoklis, ar ko tiktu aplūkts īpašums, kas nesakopts, ārējā veidola dēļ bojā kultūrvēsturisko vidi ilgāk par noteiktu periodu (iespējams 2 gadi).

Kompleksa pieeja problēmas risinājumam ar pārdomātu nodokļu politikas instrumentu izmantošanu nodrošinātu pastiprinātu privātā kapitāla piesaisti kultūras pieminekļu un to teritorijās esošu kultūrvēsturiski vērtīgo ēku sakārtošanai un uzturēšanai, veicinātu to publisko pieejamību, nesot sev līdzi arī ievērojamu multiplikatīvo efektu, kas izpaustos kā tūristu plūsmu palielināšanās, ar visām no tā izrietošajām sekām – jaunu darba vietu veidošanās, ienākumi no valstī ievestajiem līdzekļiem, nodokļu plūsmas palielināšanos u.c.

3.4. Pievienotās vērtības nodoklis (PVN)

Likumā "Par pievienotās vērtības nodokli" ir teikts, ka *ar PVN apliek visu ar šo nodokli apliekamo darījumu - preču piegāde, pakalpojumu sniegšana, preču imports, pašpatēriņš - vērtību, ja attiecīgo darījumus iekšzemē veikusi ar šo nodokli apliekamā persona.*

Ar nodokli apliekamā preču piegādes vai sniegto pakalpojumu vērtība ir preču vai pakalpojumu tirgus vērtība naudas izteiksmē bez PVN.

Sniedzot starpniecības pakalpojumus, par vērtību, kas apliekama ar nodokli, uzskatāma starpniecības atlīdzība.

Ar PVN apliek fiziskās un juridiskās personas, ja ar nodokli apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopēja vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā sasniegusi vai pārsniegusi 10000 latu. Tām, ne vēlāk kā mēneša laikā pēc šīs summas sasniegšanas vai pārsniegšanas, ir jāreģistrējas Valsts ieņēmumu dienestā (VID) kā apliekamām personām.

Nodokļu likme tiek noteikta 18 procentu (no 2009. gada 21%) apmērā no preču (arī importēto preču) piegādes, pakalpojumu un pašpatēriņa vērtības, kas apliekama ar nodokli.

Nodokļu likme 0 procentu tiek noteikta preču eksportam, preču piegādēm uz LR teritorijām, kas šā likuma izpratnē nav iekšzeme, pakalpojumiem, kas netiek sniegti iekšzemē.

Nodokļa 5 procentu likme (no 2009. gada 10%) tiek piemērota:

- 1) pēc MK apstiprināta saraksta
  - medikamentu, medicīnisko ierīču un preču piegādēm,

- veterināro medikamentu piegādēm,
  - zīdaiņiem paredzēto specializēto produktu piegādēm;
- 2) grāmatu un kartogrāfisko izdevumu piegādēm;
  - 3) dažādiem masu informācijas līdzekļiem vai to abonementmaksai;
  - 4) viesu izmitināšanas pakalpojumiem viesu izmitināšanas mītnēs;
  - 5) komunālajiem pakalpojumiem
    - centralizētai ūdensapgādei,
    - kanalizācijas pakalpojumiem,
    - sadzīves atkritumu savākšanai, pārvadāšanai un apglabāšanai;
  - 6) apbedīšanas pakalpojumiem;
  - 7) ieejas maksai sporta pasākumos un kinoizrādēs;
  - 8) sabiedriskā transporta pakalpojumiem iekšzemē;
  - 9) siltumenerģijas, elektroenerģijas un dabasgāzes piegādēm iedzīvotājiem;
  - 10) frizieru pakalpojumiem galapatērētājiem (fiziskajām personām);
  - 11) iedzīvotājiem sniegtajiem pakalpojumiem remontējot mājas vai dzīvojamās telpas.

3.5. Akcīzes nodoklis

Likumā "Par akcīzes nodokli" teikts, ka ar nodokli apliekami:

- 2) alkoholiskie dzērieni alus, vīns, raudzētie dzērieni, starpprodukti, pārējie alkoholiskie dzērieni;

- 3) tabakas izstrādājumi cigāri un cigarillas, cigaretes, smēķējamā tabaka, smalki sagriezta tabaka cigarešu uztīšanai, cita smēķējamā tabaka;
- 4) naftas produkti, to aizstājējprodukti un komponenti, kā arī citi produkti, kuri pilnīgi vai daļēji sastāv no ogļūdeņražiem;
- 5) bezalkoholiskie dzērieni ūdeņi un minerālūdeņi ar cukuru, citu saldinātājvielu vai aromātisko vielu piedevu, pārējie bezalkoholiskie dzērieni, izņemot augļu un dārzeņu sulas un nektāru, dabīgos minerālūdeņus un ūdeņus, mākslīgos minerālūdeņus bez cukura, citu saldinātājvielu vai aromātisko vielu piedevas;
- 6) kafija – malta vai nemalta, grauzdēta vai negrauzdēta, ar kofeīnu vai bez tā, kā arī kafijas ekstrakti, esences, koncentrāti un izstrādājumi, kas veidoti uz nosaukto produktu bāzes.

Akcīzes nodokļa maksātāji ir:

- 1) importētājs;
- 2) noliktavas turētājs šajā likumā noteiktajos gadījumos;
- 3) apstiprināts tirgotājs, neapstiprināts tirgotājs, pārsūtītājtirgotājs vai nodokļa maksātāja pārstāvis šajā likumā noteiktajos gadījumos;
- 4) persona, kas LR ievēd vai saņem no citas dalībvalsts akcīzes preces, kuras jau laistas brīvā apgrozījumā citā dalībvalstī;
- 5) citas personas saskaņā ar šo likumu.

Akcīzes nodoklis ir tipisks patēriņa nodoklis un vērsts uz tām personu grupām, kuras lieto vai izmanto attiecīgos produktus, un vairāk tiek izmantots tieši fiskālās funkcijas veikšanai. Tas izpaužas arī valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu gūšanā.

3.6. Dabas resursu nodoklis

Likumā "Par dabas resursu nodokli" ir teikts, ka dabas resursu nodokļa mērķis ir ierobežot dabas resursu nesaimniecisku izmantošanu un vides piesārņošanu, samazināt vidi piesārņojošās produkcijas ražošanu un realizāciju, veicināt jaunas un pilnveidot tehnoloģijas ieviešanu, kas samazina vides piesārņojumu, atbalstīt ilgtspējīgas attīstības stratēģiju tautsaimniecībā, kā arī veidot vides aizsardzības pasākumu finansiālo nodrošinājumu.

Visi no nodokļa maksājumiem iegūtie līdzekļi (nodokļa ieņēmumi) izmantojami tikai tādu pasākumu un projektu finansēšanai, kas tieši saistīti ar vides aizsardzību, sanāciju, rekultivēšanu, videi kaitīgu atkritumu utilizāciju vai pārstrādi, dabas resursu izpēti vai atjaunošanu. Nodokļu ieņēmumi tiek ieskaitīti valsts vides aizsardzības speciālajā budžetā un pašvaldību vides aizsardzības speciālajos budžetos.

Nodokļa maksātājs ir persona, kura ir saņēmusi vai tai saskaņā ar vides aizsardzības vai zemes dzīļu izmantošanas normatīvajiem aktiem bija pienākums saņemt vides aizsardzības normatīvajos aktos noteikto atļauju, licenci vai C kategorijas piesārņošanas darbības apliecinājumu un kura

- iegūst un realizē ar nodokli apliekamus dabas resursus,
- izmanto zemes dzīļu derīgās īpašības,
- emitē vidē piesārņojošas vielas vai apglabā atkritumus,
- emitē vidē siltumnīcefekta gāzes no stacionāras tehnoloģiskas iekārtas,
- realizē videi kaitīgas preces vai preces iepakojumā,
- sniedzot pakalpojumu, pievieno izstrādājumam iepakojumu, un šis iepakojums nonāk pie pakalpojuma saņēmēja,
- LR teritorijā sabiedriskajā ēdināšanā un mazumtirdzniecībā realizē jebkāda veida vienreizlietojamus traukus un piederumus,

- savā darbībā izmanto radioaktīvās vielas, pēc kuru izmantošanas rodas radioaktīvie atkritumi, kurus nepieciešamas uzglabāt vai apglabāt LR teritorijā
- u.c.

Ar nodokli apliek iegūstamos dabas resursus, vides piesārņojumu - atkritumus, izmešus un piesārņojošās vielas, videi kaitīgās preces un produktus, importēto un iekšzemē ražoto preču iepakojumu.

Nodokli aprēķina pēc speciālām pamatlikmēm un papildlikmēm.

3.7. Izložu un azartspēļu nodeva un nodoklis

Likumā "Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli" ir teikts, ka izložu un azartspēļu nodokli maksā uzņēmumi (uzņēmēj sabiedrības), kas likumā noteiktajā kārtībā saņēmušas speciālu atļauju (licenci) izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai.

Ar azartspēļu nodokli apliekamais objekts ir azartspēļu organizētājs - uzņēmums (uzņēmēj sabiedrība), azartspēļu norises vieta un spēļu iekārtas. No katras iekārtotas vai uzstādītās azartspēļu tiešās norises vietas iekasējams nodoklis pēc noteiktām likmēm, par katru kārtējo kalendāro gadu. Par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu no organizētājiem papildus tiek iekasēta arī valsts nodeva. Ienākumi no izložu un azartspēļu nodevas un nodokļiem tiek ieskaitīti Ministru kabineta izveidotajā speciālajā budžetā, un tie izmantojami likumā "Par izlozēm un azartspēlēm" noteiktajā kārtībā. Ienākumi no azartspēļu nodokļa 75 procentu apmērā ieskaitāmi speciālajā budžetā, bet 25 procentu apmērā - tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta azartspēle.

3.8. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātā iemaksa

Ar Latvijas Republikas likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu” (ieskaitot sociālās apdrošināšanas pret nelaiemes gadījumiem darbā un arodslimībām) obligāto iemaksu likme, ja darba ņēmējs tiek apdrošināts visos sociālās

apdrošināšanas veidos, ir 33,09 % no līgumā noteiktās darba algas. Obligāto iemaksu likmes sadalījums starp darba devēju un darba ņēmēju ir attiecīgi 24,09 % un 9 %. Pēc MK 2007. gada 11. decembra noteikumiem Nr. 853 atkarībā no saimnieciskā subjekta maksātāja kategorijas (darba ņēmējs – pensionārs, pašnodarbinātais, namīpašnieks, u.c.) obligāto sociālo iemaksu likme mainās no 26% līdz 33,09%.

Darba algas fonds				
Algas daļa „uz rokas”			Soc. apdroš. daļa	
Neapl. min. 80 Ls		Ināk. nod. 25%	9 %	D.d. soc. 24,09%
Ar ienāk.nod. apl.daļa				
Līguma d.a.				

1. attēls. Nodokļu saistība ar algu, strādājot pamatdarbavietā.

Darba algas nodoklis un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas veido samērā sarežģītu nodokļu maksāšanas sistēmu, kas nosaka darba algas fonda veidošanas kārtību uzņēmējam (skat. 1. attēlu). Darba algas fonds sastāv no divām daļām. No starp darba ņēmēju un darba devēju noslēgtajā līgumā noteiktās darba algas daļas (nominālā darba alga) un no darba devēja obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksu daļas.

2007. gada 26. jūnija MK noteikumi „Par mēneša neapliekamā minimuma un nodokļa atvieglojuma apmēru iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanai 2008. gadā” paredz, ka no 2008. gada 1. janvāra strādājošā neapliekamais minimums būs 80 lati un par katru apgādājamo - 56 lati.

Ja iedzīvotājs strādā vairākās darba vietās, tad nodokļa atvieglojumi tiek ņemti vērā tikai tajā darba vietā, kurā ir iesniegta nodokļu uzskaites karte (pamatdarbavieta). Pamēģināsim noskaidrot, kā funkcionē šādi veidota ar iedzīvotāju ienākumiem saistītā nodokļu sistēma, un kādēļ valstī rodas tādas problēmas kā nodokļu nemaksāšana, ko palielināt – minimālo darba algu vai neapliekamo minimumu, uz kādiem noteikumiem pieņemt darbā strādājošos – kā pamatdarbā vai darbu savienošanas kārtībā? Pieņemsim, ka darba ņēmējs vēlas „uz rokas” (pēc visu nodokļu nomaksas) saņemt 150,- latus lielu algu. Kā izmainīsies līguma noteikumi un darba devēja plānojama darba algas fonds? Līguma algu aprēķina pēc sekojošas formulas

$$((DA_{ur} - NM) : 0,75 + NM) : 0,91 = LA,$$

kur

DA_{ur} - „uz rokas” izmaksājamā daļa,

NM – neapliekamais minimums, ieskaitot arī apgādājamās,

LA – līguma alga².

Darba algas fondu (DAF) aprēķina līguma algu sareizinot ar 1,2409, t.i.

$$DAF = 1.2409 * LA$$

3.1. tabula. Līguma algas un darba algas fonda izmaiņas pie dažādiem darba ņēmēju raksturojošiem nosacījumiem (Ls). *); **)				
N.p.k.	„Uz rokas” izmaksājamā summa	Darba ņēmēja raksturojums	Līguma alga	Darba algas fonds
1.	150	Strādā darbu savienošanas kārtībā *); **)	219,78	273,-
2.	150	Strādā pamatdarbā, apgādājamo nav	190,48 *) 201,47 **)	236,36 *) 250,- **)
3.	150	Strādā pamatdarbā, ir 1 apgādājama	169,96 *) 188,64 **)	210,91 *) 234,- **)
*) Pie neapliekamā minimuma Ls 80, par apgādājamo Ls 56; **) pie neapliekamā minimuma Ls 50, par apgādājamo Ls 35				

² Ar 2009. gada 1. janvāri koeficients „0,75” mainās uz koeficientu „0,77”

Kā redzams pēc aprēķiniem (skat. 3.1. tabulu), no darba dēvēja viedokļa visizdevīgāk ir ņemt tādus strādniekus, kuri gatavi strādāt nevis darbu savienošanas kārtībā, bet pamatdarbavietā un kuriem ir arī apgādājamie.

Vienlaicīgi aprēķins parāda, ka nodokļu slogs saistībā ar „uz rokas” saņemamo darba algu ir visai „iespaidīgs”. Pirmajā gadījumā (pie neapliekamā minimuma Ls 50,- un par apgādājamo Ls 35,-), darba devējs nodokļos samaksā 45% no darba algas fonda, otrajā gadījumā – 40%, trešajā gadījumā – 36%. Ar 2008. gada 1. janvāri nodokļu slogs ir attiecīgi 45%; 36,5%; 29%.

Kopumā visu nodokļu īpatsvaru saražotās produkcijas realizācijas ieņēmumos jeb apgrozījumā tik daudz nenosaka atsevišķu nodokļu procentuālās izteiksmes, bet gan izmaksu un īpašuma struktūra. Piemēram, firmām, kas sniedz pakalpojumus, kur vislielāko īpatsvaru kopējās izmaksās sastāda darba algas fonds, nodokļu daļa neto apgrozījumā būs krietni lielāka, nekā tajos gadījumos, kad kopējās izmaksās dominējošā daļa būs materiālās izmaksas. Tātad uzņēmējiem, kuri paši strādā savos uzņēmumos, daudz izdevīgāk ir noteikt sev mazu algu, tādā veidā palielināt peļņu un to izmaksāt kā dividendes. Peļņa tiek aplikta tikai ar 15 % nodokli un no dividendēm nav jāmaksā 33,09% sociālās apdrošināšanas nodoklis. Skaidrs, ka tie uzņēmēji, kuriem būs svarīgi, lai arī viņu strādnieki saņemtu pietiekami lielu atalgojumu, sadalīs kādu daļu peļņas (dividendes) pa “konvertiem” kā papildalgu. Būs ieguvušas abas puses. Tikai darba ņēmējam, šajā gadījumā, būs mazākas sociālās garantijas nākotnē.

Bet kādēļ vispār rodas šī nodokļu maksāšanas negribēšana? Tas daudzos gadījumos ir „skopuma” sindroms: „Kādēļ man jāmaksā tik lieli nodokļi?” Šeit jau vairs nav runa par procentuālo likmi, bet par absolūto summu. Piemēram, ja uz rokas grib saņemt 1500 Ls (pamatdarbs, viens apgādājamais pie 2008. gada neapliekamā minimuma), tad nodokļos jāsamaksā 1165,43 Ls, jeb 43,7% no darba algas fonda. Ja uz rokas saņemamā alga ir 3000 Ls, nodokļos jāmaksā jau 2392,69 Ls (44,4%). Pie 4000 Ls, attiecīgi 3210,86 Ls (44,5%). Aprēķins parādā,

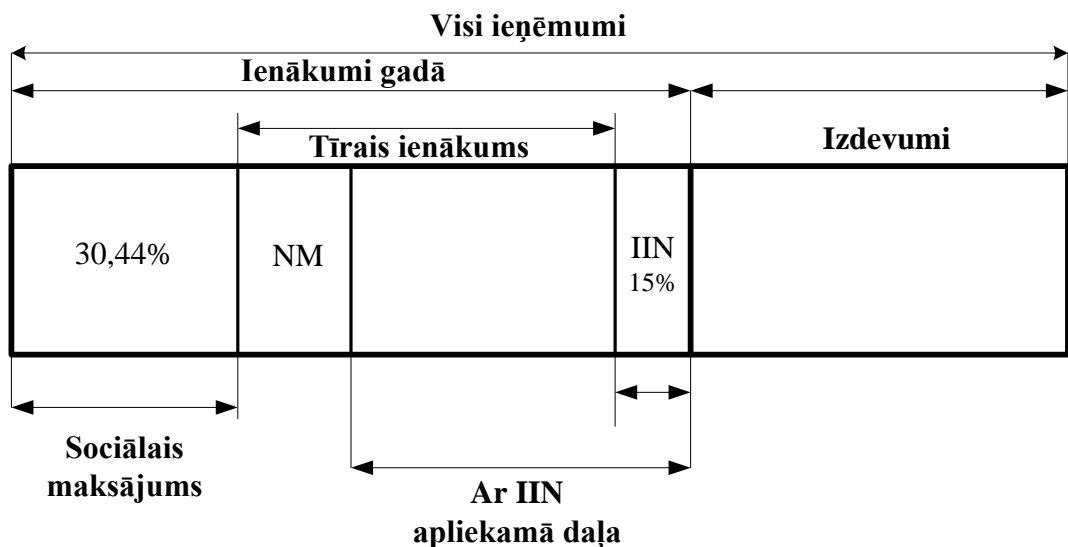
ka sasniedzot pietiekami lielas algas līmeni, Latvijā faktiski pastāv nevis fiksētā, bet progresīvā nodokļu likme, kura tiecas uz 45%-tu līmeni no darba algas fonda. Šādi veidota ienākumus apliekošā nodokļu sistēmā noteikti nestimulē algu paaugstināšanu un „maksāt nodokļus” gribēšanu.

Kā veidojas attiecība starp saņemamo darba algu un nodokļiem darba algas fondā pēc izmaiņām IIN un sakarā neapliekamā minimuma paaugstināšanu 2009. gadā?

3.2. tabula. Līguma algas un darba algas fonda izmaiņas pie dažādiem darba ņēmēju raksturojošiem nosacījumiem 2009. gadā (Ls). *)				
N.p.k.	„Uz rokas” izmaksājamā summa	Darba ņēmēja raksturojums	Līguma alga	Darba algas fonds
1.	150	Strādā darbu savienošanas kārtībā	214,07	265,64
2.	150	Strādā pamatdarbā, apgādājamo nav	184,53	228,98
3.	150	Strādā pamatdarbā, ir 1 apgādājamais**)	164,83	204,54
*) Pie neapliekamā minimuma Ls 90, par apgādājamo Ls 63; **) tā kā neapliekamā minimuma summa pārsniedz Ls150, tad IIN netiek maksāts				

Salīdzinot 3.1. un 3.2. tabulu aprēķinu datus, redzam, ka līguma alga visos gadījumos ir samazinājusies aptuveni par 5 latiem. Nodokļu maksimālais „slogs” darba algas fondā pie jaunajiem noteikumiem tiecas uz 43,5%, jeb samazinājums ir tikai par 1,5 procentpunktiem.

Savukārt, nosakot minimālo darba algu no Ls 160 2008. gadā uz Ls 180 2009. gadā, sociālie maksājumi (33,09% no līguma algas) no Ls 52,94 palielinās līdz Ls 59,56, jeb par 12,5%. Darba ņēmēja ieguvums, strādājot par minimālo algu ir Ls 16,93 (aprēķins veikts pie nosacījuma, ka strādā darba savienošanas kārtībā, tas ir – netiek ņemts vērā neapliekamais minimums).

2. attēls. Nodokļu saistība ar ienākumiem pašnodarbinātajam

Tomēr jāatzīmē, ka valsts politika un ienākumu līmeni regulējošo instrumentu kopums ir vērsts uz to, lai veicinātu pašnodarbināto iedzīvotāju daļu, kuri vienlaicīgi ir sev kā darba ņēmēji tā darba devēji.

Ekonomiskās stimulēšanas būtība parādās tajā, ka samazināts tiek iedzīvotāju ienākumu nodoklis (IIN) no 25% (23%) uz 15% un mazāks ir arī sociālas apdrošināšanas maksājums. Darba ņēmēja – darba devēja attiecību gadījumā tas ir 33,09 % no līgumā noteiktās algas, bet pašnodarbinātajam - 30,44% sākot no brīža, kad ienākumi mēnesī vidēji pārsniedz 150 latus. Pašnodarbinātā galvenā atšķirība no darba ņēmēja ir tā, ka visas saistības ar valsti (nodokļu nomaksa, atskaišu iesniegšana, reģistrēšanās) ir jāveic pašam. Tāpat pašnodarbinātais var uzskaitīt izdevumus, kas rodas saistībā ar viņa saimniecisko darbību. Izdevumos ieskaitāmi:

- izdevumi par izejvielām, materiāliem, kurināmo, enerģiju;
- izdevumi inventāra, kura vērtība nepārsniedz 100 latu, iegādei;
- izdevumi par darbaspēka izmantošanu;
- transporta, komandējuma, reklāmas, kancelejas, sakaru, mārketinga izdevumi;
- pamatlīdzekļu nolietojums atbilstoši likumiem par ienākumu nodokli;

- izdevumi par pamatlīdzekļu kārtējo remontu;
- telpu nomas vai īres maksas (arī daļa personīgo dzīvokļu uzturēšanas izmaksu, ja biznesam ir nepieciešams tos izmatot);
- likumā noteiktajos gadījumos dzīvības, veselības un negadījumu apdrošināšana un iemaksas privātajos pensiju fondos;
- izdevumi par darbinieku izglītošanu un kvalifikācijas paaugstināšanu;
- procentu maksājumi par banku kredītiem vai līzings pakalpojumiem;
- maksa par licencēm;
- citi izdevumi, kas saistīti ar uzņēmējdarbību.

Visi saimnieciskie aprēķini un grāmatojumi ir pietiekami sarežģīti, kurus bez speciālām zināšanām nemaz nav iespējams veikt. Tādēļ pašnodarbinātais visbiežāk griežas pēc palīdzības pie grāmatvedības firmām vai tādiem pašiem pašnodarbinātajiem, bet kuru darbības joma ir grāmatvedības pakalpojumu sniegšana.

Daudzās nozarēs, tai skaitā kultūras nozarē, šāda saimnieciskā darbības forma ir izplatīta vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, iespējama pasūtījuma izdarītājs vai pakalpojuma izmantotājs (pircējs) nav atbildīgs par izpildītāja saistībām, atbrīvots no sociālajām saistībām u.t.t., jo pašnodarbinātais par visu atbildīgs ir pats. Otrkārt, pašnodarbinātajam ir zināma rīcības brīvība organizējot savu radošo procesu un darba laiku. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka tikai daļa no pašnodarbinātajiem uztver sevi kā patstāvīgu saimniecisko subjektu, bieži tas tiek uzspiests no pasūtījuma izdarītāja vai pakalpojuma pircēja puses.

Pastāvošā nodokļu sistēma visizdevīgākā ir tikai tiem uzņēmējiem, kuri savu uzņēmējdarbību un līdz ar to arī personīgo ienākumu gūšanu veic, piemēram, ar SIA uzņēmējdarbības formas palīdzību, jo sadalāmā peļņas daļa (dividendes) ar nodokli netiek aplikta. Bet tā kā par reāliem uzņēmējiem var būt tikai aptuveni

7% no visiem saimnieciski aktīvajiem iedzīvotājiem (Latvijā veiktie socioloģiskie pētījumi parāda, ka šis rādītājs varētu sasniegt 10%)³, tad problēma pastāvēs tik ilgi, kamēr uz darba ražīguma paaugstināšanas rēķina pievienotajā vērtībā personīgajam patēriņam paliekošā darba samaksas daļa *lielākajai sabiedrības daļai* nebūs atbilstoša pasaules turīgāko valstu līmenim. Tas nozīmē, ka Latvijas valsts galvenais uzdevums pašreizējā saimnieciskās darbības attīstības līmenī un periodā ir stimulēt darba ražīguma paaugstināšanos.

3.9. Nodokļu ietekme uz cenas veidošanos

Pie nemainīgas cenas, jebkuras izmaiņas nodokļos var samazināt vai arī paaugstināt uzņēmēja peļņas daļu (masu). Ja tiek paaugstinātas, piemēram, akcīzes visbiežāk seko cenas paaugstināšanās, jo uzņēmējs negrib zaudēt iegūstamās peļņas apjomu. Ja tiek samazināts uzņēmuma vai iedzīvotāju ienākumu nodoklis, palielinās tā pievienotās vērtības daļa, kas paliek iedzīvotāju vai uzņēmuma rīcībā.

Pie augstas konkurences pakāpes, samazinoties ienākuma nodokļiem, varētu sekot cenas pazeminājums, tomēr reālajā dzīvē uzņēmēja rīcībā palikusī peļņas daļa visbiežāk tiek izmantota ražošanas attīstīšanai (iegādājoties jaunākas tehnoloģijas) vai arī palielinot ražošanas apjomu pie iepriekšējām tehnoloģijām. Uzņēmēja rīcību tādās reizēs var nodiktēt darbaspēka tirgus. Ja ir izteikts darbaspēka trūkums vai arī darbaspēks ir nedisciplinēts, kā tas Latvijā daudzās vietās ir pašlaik, tad uzņēmēji iegādājas modernākas tehnoloģijas, tādā veidā šāds darba ņēmējs tiek izslēgts no apgrozības vispār.

Latvijā ļoti bieži tiek novērots cenu „papildus” paaugstinājums tieši tajos gadījumos, kad valsts administratīvi ir paaugstinājusi, piemēram, akcīzes nodokli

---

³ Npublicēts pētījums: Komercedarbības un pašnodarbinātības uzsākšanas analīze. (Nr.VPD/ESF/NVA/04/NP/3.1.5.1./0001/0001)

degvielai vai arī Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir atļāvusi paaugstināt cenu kādam no dabīgajiem monopoliem („Latvenergo”, „Latvijas Gāze” u.c.). Šajos gadījumos cenu paaugstināšana no uzņēmēju puses jau ir „tīrs” mārketinga pasākums. Krasas cenu izmaiņas noteikti notiks pēc nodokļu likumdošanas grozījumiem, kas stājas spēkā 2009. gadā.

Apskatīsim, kā veidojas cena un kā cenas veidošanās shēmā izvietojas nodokļi, izmaksas, peļņa (skat.3. attēlu).

Izmaksu daļu veido pakalpojumu un materiālu izmaksas un darba algas fonds. Pakalpojumu un materiālu izmaksās jāieskaita dabas resursu nodoklis un ievedmuitas. Ar pakalpojumu un materiālu iegādi ir saistīts PVN (tā sauktais PVN priekšnodoklis), ko uzņēmējs samaksā reizē ar pakalpojumu un materiālu iegādi, bet kurš netiek ieskaitīts izmaksās (tas grāmatvedības uzskaitēs ir jāuzskaita atsevišķi), ja uzņēmējs ir PVN maksātājs. PVN priekšnodokli uzņēmējs atgūst pārdodot savu saražoto produkciju, jo uzņēmējam budžetā ir jāieskaita starpība starp uzņēmuma cenai aprēķināto pieskaitīto PVN un uzskaitīto priekšnodokli.

Darba algas fondā tiek iekļauti iedzīvotāju ienākuma nodoklis (darba algas nodoklis) un sociālas apdrošināšanas maksājumi, kas sadalās starp darba ņēmēja daļu (9%) un darba devēja daļu (24,09%), kuras lielums procentos atšķiras atkarībā no darba ņēmēja statusa (piemēram, pensionāriem tas ir 20,57%).

Pie ražošanas izmaksām tiek pieskaitīta peļņas daļa. Pirms peļņas aplikšanas ar uzņēmuma ienākumu nodokli (15%), no peļņas tiek atskaitīts nekustamā īpašuma nodoklis (protams, ja uzņēmumam pieder nekustamais īpašums). Kā jau tas iepriekš atzīmēts, nekustamā īpašuma nodoklis nekādā veidā netiek saistīts ar reālajiem ienākumiem, un praksē bieži sastopami gadījumi, ka, pēc NĪN samaksāšanas, uzņēmējs cieš zaudējumus (peļņa ir negatīva) un UIN līdz ar to nav jāmaksā. Pēc būtības NĪN uzņēmējam ir pieskaitāms pie izmaksām. Atlikusī peļņas daļa tiek aplikta ar uzņēmuma ienākuma nodokli. Jāatzīmē, ka ar nodokli aplikamā peļņas daļa tiek aprēķināta, vadoties no uzņēmuma statusa, ko nosaka likums par uzņēmuma ienākumu nodokli.

Galīgā realizācijas cena izveidojas, kad pie iespējamās uzņēmuma cenas tiek pieskaitītas akcīzes un izvedmuita (ja ekonomiskie labumi ietilpst akcizējamo vai ar izvedmuitu apliekamo preču grupā) un rādītājam „uzņēmuma cena + akcīze + izvedmuita” tiek pieskaitīts vēl attiecīgi aprēķinātais pievienotās vērtības nodoklis. Tātad, galīgā realizācijas cena (GRC) ir:

$$\text{(uzņēmuma cena + akcīze + izvedmuita)} \times 1,21(\text{vai } 1,1) = \text{GRC}$$

PVN priekš- nodoklis						
Ievedmuita		Pakalpojumu un materiālu izmaksas	Ražošanas pašizmaksa	Uzņēmuma cena	Neto apgrozījums	Galīgā realizācijas cena
Dabas resursu nodoklis						
Darba alga uz rokas		Darba algas fonds	Ražošanas pašizmaksa	Uzņēmuma cena	Neto apgrozījums	Galīgā realizācijas cena
Algas nodoklis	22%					
Sociālais d.ņ. n.	9%					
Sociālais d.d. n.	24,09%					
Nekustamā īpaš. nod.		Balances peļņa	Ražošanas pašizmaksa	Uzņēmuma cena	Neto apgrozījums	Galīgā realizācijas cena
Uzņēmuma ienākumu nod.	15%					
Akcīzes						
Izvedmuita						
PVN						
	Budžeta					

3. attēls. Cenas veidošanās un nodokļi

4. Nodokļu ietekme kultūrindustrijas nozarēs

Kā nodokļi ietekmē uz kultūrindustriju attiecinātās nozares? Šajā gadījumā par atskaites bāzi tiek lietots „*neto apgrozījums*”, kas pēc ekonomiskās būtības ir tā pati galīgās realizācijas cena mīnus aprēķinātais PVN, jeb „uzņēmuma cena + akcīze + izvedmuita” tikai ņemta nevis uz 1 produkcijas vienību, bet uz visu pārdoto ekonomisko labumu kopumā.

4.1. Grāmatu izdošana (NACE2 5811)

Grāmatu izdošanas nozare ar savu neto apgrozījumu starp kultūras industrijas nozarēm pēc 2007. gada rezultātiem ieņem trešo vietu (skat. 4.1. tabulu), bet pēc nodokļu maksātāju skaita ir otrā lielākā grupa (skat. 2. 1. tabulu). Neto apgrozījums no 2005. gada līdz 2007. gadam ir palielinājies par 9698,7 tūkstošiem LVL, jeb par 40%. Ar uzņēmumu ienākuma nodokli apliekamā peļņa palielinājusies par 19%. Tajā pašā laikā ir palielinājušies arī valsts un pašvaldības budžetos nomaksātie nodokļi. Vislielākie nodokļi ir saistīti ar darba samaksu. Sociālas apdrošināšanas iemaksas ir palielinājušās par 52,5%, IIN – 36,6%. Kopā šīs grupas nodokļi veido aptuveni 7 % no neto apgrozījuma.

4.1. tabula. Neto apgrozījums kultūrindustrijas nozarēs (tūkst. LVL)				
NACE 2 kods	NACE 2 nosaukums	Neto apgrozījums		
		2005.	2006.	2007
5811	Grāmatu izdošana	24 276,6	28466,2	33975,3
5814	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana	44 991,4	51235,3	59504,7
5911	Kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana	7 852,5	8972,2	10201,7
5912	Darbības pēc kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšanas	162,2	290,0	330,5
5920	Skaņu ierakstu producēšana	2 012,1	4969,6	3523,3
6010	Radio programmu apraide	8 950,8	10918,0	12945,4
6020	Televīzijas programmu izstrāde un apraide	32 854,3	40969,7	48962,1
8552	Kultūras izglītība	367,5	551,7	651,3
9001	Mākslinieku darbība	4 111,7	9744,3	15601,1
9002	Mākslas palīgdarbības	5 586,1	6629,3	12060,9
9003	Mākslinieciskā jaunrade	81,1	39,4	225,8
9004	Kultūras iestāžu darbība	861,2	1887,9	4667,7
9101	Bibliotēku un arhīvu darbība	29,2	55,4	41,7
9102	Muzeju darbība	47,8	87,5	147,3
9103	Vēsturisku objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība	39,4	40,4	49,9
	Kopā	132 224,0	164856,9	202888,7

Otrs lielākais samaksātais nodoklis ir uzņēmumu ienākuma nodoklis. 2007. gadā tas sasniedza 556,8 tūkst. LVL, tomēr NA tā īpatsvars ir tikai 1,6%.

Vislielākais progress nodokļu pieaugumā ir PVN. Ja 2005. gadā uzņēmumi atguva samaksāto PVN priekšnodokli (-85,8 tūkst. LVL), tad 2007. gadā budžetā tika iemaksāti jau 245,7 tūkst. LVL. Pārējo nodokļu īpatsvars NA ir ļoti niecīgs. Visi nodokļi kopā no neto apgrozījumā sastāda tikai aptuveni 8,9% un šajā trīs gadu periodā to īpatsvars nav daudz mainījies.

Uz 2009. gadu noteiktās nodokļu izmaiņas var ienest nozares attīstībā visai nozīmīgas pārmaiņas. Pirmkārt to noteiks paaugstinātais PVN, kas var izsaukt

grāmatu galīgās realizācijas cenas paaugstinājumu un līdz ar to pieprasījuma samazinājumu. Otrkārt augstais inflācijas līmenis palielinās izejvielu izmaksas,

4.2. tabula. 5811. Grāmatu izdošana (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	24 276,6	28466,2	33975,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	852,9	1035,1	1300,6
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	3,5	3,6	3,8
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	843,2	987,1	1151,6
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	3,5	3,5	3,4
Pievienotās vērtības nodoklis	-85,8	16,6	245,7
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	468	526,4	556,8
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	1,9	1,8	1,6
Muitas nodoklis	0,1	0,5	0,2
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis	1,0	0,3	0,5
Dab.res.nod. īpats. NA (%)	0,0	0,0	0,0
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	3120,00	3509,33	3712,00
Peļņas īpatsvars NA %	12,9	12,3	10,9
Nodokļu īpatsvars NA %	8,92	8,96	8,86
Darba algas fonds	3198,44	3881,70	4877,35
Darba algas fonda īpatsvars NA %	13,2	13,6	14,4

kā rezultātā samazināsies uzņēmuma peļņa. Kā vienīgais uzņēmējdarbību veicinošais pasākums jāatzīmē IIN likmes pazeminājums no 25% uz 23% un neapliekamā minimuma paaugstināšanās. Pieņemot, ka strādājošo skaits un

līgumalgas līmenis neizmainīsies, tad paaugstināsies strādājošo „uz rokas” saņemtā alga.

4.2. Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana (NACE2 5814)

Žurnālu un periodisko izdevumu izdošanas nozare apskatāmo uzņēmumu grupā ir lielākā kā pēc uzņēmumu skaita tā neto apgrozījuma.

4.3. tabula. 5814. Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	44 991,4	51235,3	59504,7
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	1 931,0	2260,0	2823,5
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	4,3	4,4	4,7
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	2 081,9	2615,8	3078,8
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	4,6	5,1	5,2
Pievienotās vērtības nodoklis	884,3	1228,1	1696,3
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	492,9	482,8	677,0
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	1,1	0,9	1,1
Muitas nodoklis	0,4		0,2
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis	1,1	1,7	3,0
Dab.res.nod. īpats. NA (%)	0,0	0,0	0,0
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	3286,00	3218,67	4513,33
Peļņas īpatsvars NA %	7,3	6,3	7,6
Nodokļu īpatsvars NA %	10,02	10,46	11,06
Darba algas fonds	7241,40	8475,17	10588,34
Darba algas fonda īpatsvars NA %	16,1	16,5	17,8

Neto apgrozījums trīs gadu laikā ir pieaudzis par 32%. Ar UIN apliekamās peļņas pieaugums ir 37,4%, bet īpatsvars NA 2007. gadā bija 7,6%. Tāpat kā grāmatu izdošanā, arī šajā nozarē vislielākie nodokļi ir saistīti ar darba samaksu. Sociālās apdrošināšanas iemaksas un iedzīvotāju ienākuma nodoklis kopā 2007. gadā sastādīja 9,9% no NA. Uzņēmumu ienākuma nodoklis sastāda 1,1% no NA. Neskatoties uz pazemināto PVN likmi (5%), šī nozare ir devusi otro lielāko pievienotās vērtības nodokli – 1696 tūkstoši LVL apskatītajās nozarēs. Uzreiz jāatzīmē, ka pēc PVN likmes paaugstināšanas no 5% uz 10%, kā arī saistībā ar augošo inflāciju, 2009. gadā ir gaidāms šīs nozares produktu un pakalpojumu pieprasījuma samazinājums.

4.3. Kinofilmu, videofilmu un televīzijas programmu producēšana (NACE2 5911)

Neskatoties uz sabiedrībā pastāvošo viedokli, ka filmu un televīzijas programmu producēšana ir dārgs pasākums, no 2005. gada līdz 2007. gadam nodokļu maksātāju skaits šajā nozarē palielinājies par 17 vienībām jeb par 18%. Neto apgrozījums pieaudzis par 30% (skat. 4.4. tabulu). Ar UIN apliekamā peļņa ir palielinājusies 2,8 reizes (!). Izteikti ir pieaudzis nodokļu īpatsvars NA palielinājies. Ja 2005. gadā tas bija tikai 7,7%, tad 2007. gadā jau 11,8%. Vislielāko nodokļu īpatsvaru uzrāda nodokļi, kas ir saistīti ar darba samaksu. Sociālas apdrošināšanas iemaksas un IIN 2007. gadā ir 9,5% no NA, jeb 81% no visiem NA iekļautajiem apskatītajiem nodokļiem.

Tā kā šī nozare ir saistīta ar nekustamā īpašuma izmantošanu, nekustamā īpašuma nodoklim varētu būt visai ievērojama ietekme uz nozares saimniecisko rezultātu. Pētījuma gaitā veiktais mēģinājums no atsevišķām firmām izzināt šī nodokļa apjomu bija neveiksmīgs. Firmu vadītāji šādu informāciju vienkārši nesniedza.

Nozīmīga ir uzņēmuma ienākumu nodokļa izmaiņa. UIN triju gadu laikā ir palielinājies no 79,8 līdz 229,4 tūkst. LVL (2,8 reizes). Tāpat lielu pienesuma pieaugumu valsts budžetam nozare ir devusi ar PVN. No 174,9 tūkst. LVL tas ir

izaudzis līdz 450,9 tūkst. LVL (2,6 reizes). Maznozīmīgi nozares attīstībā ir muitas un dabas resursu nodoklis.

4.4. tabula. 5911. Kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	7 852,5	8972,2	10201,7
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	221,7	296,6	400,4
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	2,8	3,3	3,9
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	303,1	399,3	571,5
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	3,9	4,5	5,6
Pievienotās vērtības nodoklis	174,9	324,3	450,9
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	79,8	168,8	229,4
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	1,0	1,9	2,2
Muitas nodoklis	0,1	0,2	1,0
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis	0,1	0,4	0,1
Dab.res.nod. īpats. NA (%)	0,0	0,0	0,0
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	532,00	1125,33	1529,33
Peļņas īpatsvars NA %	6,8	12,5	15,0
Nodokļu īpatsvars NA %	7,70	9,64	11,79
Darba algas fonds	831,39	1112,27	1501,53
Darba algas fonda īpatsvars NA %	10,6	12,4	14,7

4.4. Darbības pēc kinofilmu, videofilmu un televīzijas programmu producēšanas (NACE2 5912)

Pēc novērojamo vienību skaita šī nozare ir pati mazākā starp visām apskatāmajām ar kultūrindustriju saistītajām nozarēm. Triju gadu laikā nodokļu uzskaitē pastāvošo uzņēmējvienību skaits praktiski nav mainījies, un 2007. gadā tādas bija 6. Arī šajā nozarē ir notikusi strauja izaugsme. Neto apgrozījums ir divkāršojies, palielinoties no 162,2 tūkst. LVL līdz 330,5 tūkst. LVL (skat. 4.5. tabulu).

4.5. tabula. 5912. Darbības pēc kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšanas (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	162,2	290,0	330,5
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	18,8	19,5	30,3
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	11,6	6,7	9,2
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	15,2	15,7	15,5
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	9,4	5,4	4,7
Pievienotās vērtības nodoklis	-2,9	4,3	9,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	0,4	0,8	5,1
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	0,2	0,3	1,5
Muitas nodoklis			
Muit.nod. īpatsvars NA (%)			
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	2,67	5,33	34,00
Peļņas īpatsvars NA %	1,6	1,8	10,3
Nodokļu īpatsvars NA %	21,21	12,42	15,40
Darba algas fonds	70,50	73,13	113,63
Darba algas fonda īpatsvars NA %	43,5	25,2	34,4

Šajā nozarē ievērojami atšķiras NA struktūra. Salīdzinot ar iepriekš apskatītajām nozarēm, ļoti lielu daļu aizņem darba algas fonds. 2005. gadā darba algas fonds sastādīja 43,5% no NA un ar to saistītie nodokļi aizņēma 21% no NA. 2006. gada darba algas fonda īpatsvars un ar to saistītie nodokļi samazinājās, tomēr 2007. gadā tiek uzrādīta tendence šai izmaksu daļai atkal palielināties un darba algas fonds veido 34,4% no NA. Raugoties no Latvijas tautsaimniecības viedokļa, šīs grupas uzņēmumu piensums valsts un pašvaldību budžetiem ir uzskatāms par nenozīmīgu.

4.5. Skaņu ierakstu producēšana (NACE2 5920)

Skaņu ierakstu producēšanas nozare ir viena no tām kultūrindustrijas nozarēm, kurai ir bijis viens no lielākajiem saimniecisko rādītāju pozitīvajiem pieaugumiem. Vislielākā izaugsme ir bijusi 2006. gadā, kad nodokļu maksātāju skaits ir pieaudzis no 32 uz 40, bet NA ir palielinājies no 2012,1 tūkst. LVL līdz 4969,6 tūkst LVL (2,5 reizes). Lai arī NA 2007. gadā ir samazinājies uz 3523,3 tūkst. LVL, tomēr ar UIN apliekamā peļņa, salīdzinot ar 2006. gadu, palielinājusies 9 reizes. Analogi palielinājies arī uzņēmumu ienākuma nodoklis. Atšķirībā no iepriekš apskatītajām nozarēm, kurās ienākuma nodoklim bija relatīvi neliels īpatsvars, skaņu ierakstu producēšanas nozarei 2007. gadā UIN bija 6,4% no NA, lai gan kopējais nodokļu īpatsvars NA ir tikai 11,7% . Salīdzinot ar NA pieauguma tempu, neliels ir samaksāta PVN pieaugums. Tas ir, PVN 2005. gadā bija 111 tūkst. LVL, bet 2007. gadā - 144 tūkst. LVL. Pieaudzis par 30%.

Par salīdzinoši nelielu jāuzskata arī ar darba algas samaksu saistīto nodokļu īpatsvars. Tas NA 2007. gadā nedaudz pārsniedz 5%, bet 2006. gadā bija pat tikai 2,9%.

4.6. tabula. 5920. Skaņu ierakstu producēšana (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	2 012,1	4969,6	3523,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	50,7	58,4	88,0
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	2,5	1,2	2,5
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	57,4	85,3	98,8
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	2,9	1,7	2,8
Pievienotās vērtības nodoklis	111	117,4	144,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	13,6	25,7	225,1
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	0,7	0,5	6,4
Muitas nodoklis	0,7		0,3
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis	0,3	0,1	
Dab.res.nod. īpats. NA (%)	0,0	0,0	0,0
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	90,67	171,33	1500,67
Peļņas īpatsvars NA %	4,5	3,4	42,6
Nodokļu īpatsvars NA %	6,10	3,41	11,70
Darba algas fonds	190,13	219,00	330,01
Darba algas fonda īpatsvars NA %	9,4	4,4	9,4

4.6. Radio programmu apraide (NACE2 6010)

4.7. tabula. 6010. Radio programmu apraide (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	8 950,8	10918,0	12945,4
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	682,3	826,3	1220,6
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	7,6	7,6	9,4
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	647,3	819,3	1052,1
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	7,2	7,5	8,1
Pievienotās vērtības nodoklis	442	559,1	732,3
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	29,9	67,7	186,6
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	0,3	0,6	1,4
Muitas nodoklis		0,3	0,1
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis			
Akcīzes nodoklis			
Ar UIN apliekamā peļņa	199,33	451,33	1244,00
Peļņas īpatsvars NA %	2,2	4,1	9,6
Nodokļu īpatsvars NA %	15,19	15,70	19,00
Darba algas fonds	2558,68	3098,69	4577,34
Darba algas fonda īpatsvars NA %	28,6	28,4	35,4

Radio programmu apraides nozarē ir novērojams nosacīti vienmērīgs neto apgrozījuma pieaugums apskatāmajā laika periodā (skat. 4.7. tabulu). Ja 2005. gadā neto apgrozījums bija 8950,8 tūkst. LVL, tad 2007. gadā - 12945,4 tūkst. LVL. Vidēji pret iepriekšējo gadu pieaugums ir 20% gadā. Šajā nozarē, salīdzinot ar skaņu ierakstu producēšanu, ievērojami augstāks ir ar darba samaksu saistīto nodokļu īpatsvars. Sociālās apdrošināšanas iemaksas 2007. gadā ir divkārtējušās pret 2005. gadu. Pieaugušas no 682,3 tūkst. LVL līdz 1220,6

tūkst. LVL un 2007. gadā kopā ar IIN sastādīja 16,5% no NA. Augstais IIN īpatsvars arī nosaka, ka nodokļu kopējais īpatsvars NA 2007. gadā bija 19%.

Visstraujāk no nodokļiem ir pieaudzis UIN. 2005. gadā tas bija tikai 29,9 tūkst. LVL, bet 2007. gadā jau 186,6 tūkst. LVL. Pieaugums ir 6 reizes, bet neto apgrozījumā UIN sastāda tikai 1,4%. Trīs gadu laikā 1,7 reizes palielinājies arī nomaksātais PVN.

4.7. Televīzijas programmu izstrāde un apraide (NACE2 6020)

Televīzijas programmu izstrādē un apraidē 2007. gadā bija reģistrēti 57 nodokļu maksātāji. Pēc sava neto apgrozījuma tā ir otra lielākā kultūras nozare pēc žurnālu un periodikas izdošanas nozares, un 2007. gadā šīs nozares NA sasniedza 48962,1 tūkst. LVL (skat. 4.8. tabulu). Arī šajā nozarē lielākais nodokļu īpatsvars NA ir saistāms ar darba samaksu. Pie kam, šīs grupas nodokļu īpatsvaram ir tendence pieaugt. Ja 2005. gadā sociālas apdrošināšanas maksājumi un IIN neto apgrozījumā sastādīja tikai 7,5 %, tad 2007. gadā šis radītājs jau bija 8,6%. Gandrīz divas reizes trīs gadu laikā ir palielinājies UIN, no 660,6 tūkst. LVL uz 1280,7 tūkst. LVL. Neto apgrozījumā UI nodokļa īpatsvars sasniedza 2,6%. No šīs nozares atsevišķajiem nodokļiem vislielāko ieguvumu valsts budžetā ir devis pievienotās vērtības nodoklis, kas ir izaudzis no 2045 tūkst. LVL 2005. gadā līdz 3178 tūkst. LVL 2007. gadā.

4.8. tabula. 6020. Televīzijas programmu izstrāde un apraide (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	32 854,3	40969,7	48962,1
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	1 246,7	2025,9	2178,9
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	3,8	4,9	4,5
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 202,5	1484,7	1987,6
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	3,7	3,6	4,1
Pievienotās vērtības nodoklis	2 045,0	2923,1	3178,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	660,6	748,9	1280,7
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	2,0	1,8	2,6
Muitas nodoklis	1,6	0,5	0,2
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,0	0,0	0,0
Dabas resursu nodoklis			0,1
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			0,0
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	4404,00	4992,67	8538,00
Peļņas īpatsvars NA %	13,4	12,2	17,4
Nodokļu īpatsvars NA %	9,47	10,40	11,13
Darba algas fonds	4675,22	7597,28	8171,04
Darba algas fonda īpatsvars NA %	14,2	18,5	16,7

4.8. Kultūras izglītība (NACE2 8552)

Kultūras izglītības jomā ir reģistrēti 42 nodokļu maksātāji. Kultūras izglītība starp apskatītajām nozarēm izceļas ar to, ka nosakot pakalpojuma cenu izšķiroša nozīme ir darba samaksai. 2005. gadā darba algas fonda īpatsvars NA bija

64,1%. Lai arī 2007. gadā tas ir samazinājies līdz 56,8% (skat. 4.9. tabulu), tas ir otrs augstākais pēc nozares „mākslinieku darbība”.

4.9. tabula. 8552. Kultūras izglītība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	367,5	551,7	651,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	62,8	85,3	98,7
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	17,1	15,5	15,2
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	36,9	45,9	64,7
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	10,0	8,3	9,9
Pievienotās vērtības nodoklis	18,8	35,5	29,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	6,9	6,0	11,6
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	1,9	1,1	1,8
Muitas nodoklis	0,6	0,9	0,4
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,2	0,2	0,1
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	46,00	40,00	77,33
Peļņas īpatsvars NA %	12,5	7,3	11,9
Nodokļu īpatsvars NA %	29,17	25,03	26,93
Darba algas fonds	235,50	319,88	370,13
Darba algas fonda īpatsvars NA %	64,1	58,0	56,8

Sociālās apdrošināšanas iemaksas ir pieaugušas no 62,8 tūkst. LVL 2005. gadā līdz 98,7 tūkst. LVL 2007. gadā (1,6 reizes), kaut gan to īpatsvaram NA ir tendence samazināties no 17,1% uz 15,2%. Analogi pieaudzis ir arī IIN, bet tā īpatsvars veido aptuveni 10% no NA. Lai arī pārējo nodokļu īpatsvara daļa ir tikai 1,9%, kopējais nodokļu īpatsvars veidojas augsts un sasniedz 2007. gadā

26,93% pret NA. Pēc nomaksātā PVN var spriest, ka izglītības iestādes sniedz arī cita veida pakalpojumus, jo likumdošana nosaka, ka par izglītības pakalpojumu PVN nav jāmaksā.

4.9. Mākslinieku darbība (NACE2 9001)

4.10. tabula. 9001. Mākslinieku darbība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	4 111,7	9744,3	15601,1
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	485,3	1440,2	2445,4
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	11,8	14,8	15,7
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	414,9	1036,4	2031,8
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	10,1	10,6	13,0
Pievienotās vērtības nodoklis	46,2	144,8	320,9
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	13,3	53,2	112,5
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	0,3	0,5	0,7
Muitas nodoklis			0,1
Muit.nod. īpatsvars NA (%)			0,0
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpatsv. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	88,67	354,67	750,00
Peļņas īpatsvars NA %	2,2	3,6	4,8
Nodokļu īpatsvars NA %	22,22	25,96	29,42
Darba algas fonds	1819,91	5400,86	9170,43
Darba algas fonda īpatsvars NA %	44,3	55,4	58,8

NACE 2 klasifikatorā iekļautā nozare „Mākslinieku darbība” ir viena no pretrunīgākajām saimnieciskās darbības statistiskās uzskaites sistēmā. Šajā blokā tiek uzskaitīts ļoti plašs dažādu saimniecisko subjektu loks. Sākot ar profesionālajiem teātriem ar miljoniem lielu apgrozījumu un beidzot ar dažādām biedrībām, kuras tikai kaut kāda mērā saistītas ar kultūras nozari. Piemēram, „Dzintariņš” biedrība, „Dziedonis” biedrība u.c. pamatā nodarbojas ar naudas līdzekļu (sponsorējuma) piesaisti, lai „legāli” varētu veikt kaut kādus nelielus darījumus ar naudas līdzekļiem, un mūsaprāt nekādi nav saistīti ar sistemātisku, reālu kultūras ekonomisko labumu radīšanu. No saimnieciskās darbības analīzes viedokļa šajā nozarē būtu jāveic papildus strukturēšana pa tipiskākajām saimniecisko subjektu grupām, bet pastāvošā vienotā statistiskās uzskaites sistēma pagaidām to izslēdz.

Šajā nozarē kā nodokļu maksātāji 2007. gadā bija reģistrēti 122 saimnieciskie subjekti. Neto apgrozījums nozarē 2005. gadā bija 4111,7 tūkst. LVL, bet 2007. gadā 15601,1 tūkst. LVL (palielinājies 3,8 reizes). Ar UIN apliekamā peļņa palielinājusies pat 8,5 reizes (skat. 4.10. tabulu). Nozares galvenā pazīme ir tā, ka darba algas fonda īpatsvars NA 2007. gadā sasniedza 58,8%. Kā sociālās apdrošināšanas iemaksa, tā IIN triju gadu laikā ir pieckāršojusies, un arī ar darba samaksu saistīto nodokļu īpatsvars NA izteikti pieaug. Perioda sākumā šo nodokļu maksājumi sastādīja tikai 21,9% no NA, bet perioda beigās jau 28,7%. No tautsaimnieciskās nozīmes vērtējuma šīs nozares attīstības tempi kultūras sfērā ir bijuši visstraujākie.

4.10. Mākslas palīgdarbības (NACE2 9002)

Iepazīstoties ar NACE 2 klasifikatora nozares aprakstu, jāsecina, ka tā ir cieši saistīta ar nozari „mākslinieku darbība”. Daudzos gadījumos nav izprotams, kādēļ šīs nozares nav apvienotas vienā nozarē, jo kā var atdalīt scenogrāfiju un režisūru no teātra darbības. Bet tā kā statistiskā uzskaitē ir izveidota pēc šādas sistēmas, tad arī mēs apskatīsim to kā atsevišķu nozari.

Kā nodokļu maksātāji šajā nozarē 2007. gadā bija uzskaitīti 74 saimnieciskie subjekti. NA no 2005. līdz 2007. gada ir divkāršojies un sasniedza 12060,9 tūkst. LVL. Šī nozare atšķirībā no „mākslinieku darbības” ir izteikti materiālietilpīgo izmaksu nozare. Par to liecina salīdzinoši niecīgais darba algas fonda īpatsvars NA (novērošanas periodā tas vidēji ir 6%). Ar darba algu saistītie nodokļi 2007. gadā sastādīja tikai 3% no NA. Lai arī visi saimnieciskie rādītāji dinamikā uzrāda pozitīvu pieaugumu, par svārstīgu ir jāuzskata peļņas pieauguma temps. 2006. gadā salīdzinot ar 2005. gadu peļņa bija trīskāršojusies (skat. 4.11. tabulu), bet 2007. gadā atkal samazinājusies uz pusi pret 2007. gadu. Mainīgs ir arī peļņas īpatsvars NA, kas pēdējā gadā bija vairs tikai 4%.

Nozare ir samaksājusi arī nosacīti lielu PVN. 2007. gadā tas sasniedza 231,2 tūkst. LVL, kas ir salīdzināms ar grāmatu izdošanas nozari, kaut gan tajā NA bija gandrīz 3 reizes lielāks.

4.11. tabula. 9002. Mākslas palīgdarbības (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	5 586,1	6629,3	12060,9
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	80,1	115,0	190,3
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	1,4	1,7	1,6
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	81,3	116,1	163,6
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	1,5	1,8	1,4
Pievienotās vērtības nodoklis	144	200,4	231,2
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	45,2	144,4	72,9
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	0,8	2,2	0,6
Muitas nodoklis	3,5	6,0	3,5
Muit.nod. īpatsvars NA (%)	0,1	0,1	0,0
Dabas resursu nodoklis	-1,8	1,1	0,9
Dab.res.nod. īpats. NA (%)	0,0	0,0	0,0
Akcīzes nodoklis			0,1
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			0,0
Ar UIN apliekamā peļņa	301,33	962,67	486,00
Peļņas īpatsvars NA %	5,4	14,5	4,0
Nodokļu īpatsvars NA %	3,73	5,77	3,58
Darba algas fonds	300,38	431,26	713,64
Darba algas fonda īpatsvars NA %	5,4	6,5	5,9

4.11. Mākslinieciskā jaunrade (NACE2 9003)

Pēc NACE 2 klasifikatora apraksta nozarei, par galvenajiem saimnieciskās darbības subjektiem būtu jābūt individuālās darbības veicējiem, kas var būt jebkurš kultūras ekonomisko labumu ražotājs – rakstnieks, gleznotājs, skulptors, karikatūrists, mākslas darbu restaurators u.t.t. Latvijas Mākslinieku savienības

informācija liecina, ka 2008. gadā savienības darbībā ir iesaistītas (darbojas) 43 dažādas nozaru grupas ar 1500 biedriem.⁴

4.12. tabula. 9003. Mākslinieciskā jaunrade (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	81,1	39,4	225,8
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	3,5	14,2	20,3
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	4,3	36,1	9,0
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	2,1	12,3	14,4
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)	2,6	31,2	6,4
Pievienotās vērtības nodoklis	0,2	5,3	3,0
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	0,5	0,2	0,0
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)	0,6	0,5	0,0
Muitas nodoklis			1,0
Muit.nod. īpatsvars NA (%)			0,4
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	3,33	1,33	0,00
Peļņas īpatsvars NA %	4,1	3,4	0,0
Nodokļu īpatsvars NA %	7,52	67,80	15,81
Darba algas fonds	13,13	53,25	76,13
Darba algas fonda īpatsvars NA %	16,2	135,2	33,7

Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu maksātāju uzskaitē parādās tikai 16 saimnieciskie subjekti, kuriem pēc VID vērtējuma ir kaut cik vērā ņemams maksājamo nodokļu apjoms. Mūsaprāt šī informācija tikai daļēji atspoguļo reālo

⁴ <http://www.msav.lv/>

situāciju šajā statistiski izdalītajā kultūras apakšnozarē. Ko parāda mūsu rīcībā esošā informācija? Nozare kopumā attīstās, jo uzskaitīto nodokļu maksātāju skaits apskatāmajā laika periodā ir pieaudzis no 9 līdz 16. Neto apgrozījums ir palielinājies gandrīz 3 reizes, no 81,1 tūkst. LVL līdz 225,8 tūkst. LVL. Tajā pašā laikā ir samazinājusies uzņēmumu peļņa, un 2007. gadā peļņa vispār netiek uzrādīta. Pēc VID informācijas nav saprotams, kā tiek veikta statistisko atskaišu apkopošana un pārbaude, jo parādās nesaderība starp atsevišķiem saimnieciskās darbības rādītājiem. Piemēram, kā NA 2006. gadā var būt tik mazs, ja ar sociālās apdrošināšanas nodokli apliekamā aprēķinātā bāze (lasi darba algas fonds) ir lielāka par NA (skat. 4.12. tabulu), un vēl iespējama uzņēmuma peļņa. Apskatot 2007. gada saimnieciskos rādītājus, varam secināt, ka arī šajā nozarē galvenie nodokļu maksājumi ir saistāmi ar darba samaksu. Sociālās apdrošināšanas iemaksas un IIN veido 15,4% no NA pie kopējā nodokļu īpatsvara neto apgrozījumā 15,81%.

4.12. Kultūras iestāžu darbība (NACE2 9004)

2008. gada Latvijas statistikas gadagrāmatā norādīts, ka 2007. gadā Latvijā darbojušies 541 kultūras nams. VID nodokļu maksātāju uzskaitē tiek norādīti tikai 28 kultūras iestādes klasifikācijai atbilstošas organizācijas, starp kurām tikai nedaudzi ir kultūras nami. Tāpat kā pārējo kultūras nozaru izaugsmē, arī šajā nozarē ir redzams ļoti straujš saimnieciskās darbības pieaugums (skat. 4.13. tabulu). Neto apgrozījums no 861 tūkst. LVL 2005. gadā palielinājies līdz 4667,7 tūkst. LVL (palielinājies 5,4 reizes). Sociālās apdrošināšanas iemaksas un IIN palielinājušās 3,4 reizes. Darba algas fonds nozarē izaudzis no 470,26 tūkst. LVL līdz 1594,53 tūkst. LVL. Lai arī darba algas fonda īpatsvaram NA ir tendence samazināties, tomēr tā īpatsvars 34,2% no NA ir jāuzskata par augstu. 5,8 reizes ir palielinājies uzņēmumu ienākuma nodoklis. Tā īpatsvars NA nozarei gan ir tikai 0,5%. Kopumā nodokļu īpatsvaram NA ir izteikta tendence samazināties, ja 2005. gadā tas bija 27,3%, tad 2007. gadā tikai 18,6%.

4.13. tabula. 9004. Kultūras iestāžu darbība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	861,2	1887,9	4667,7
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	125,4	248,6	425,2
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)	14,6	13,2	9,1
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	106,1	207,8	420,7
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)	12,3	11,0	9,0
Pievienotās vērtības nodoklis	14,4	41,6	55,3
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	3,7	8,8	21,3
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)	0,4	0,5	0,5
Muitas nodoklis			0,1
Muit.nod. īpatsvars NA (%)			0,0
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	24,67	58,67	142,00
Peļņas īpatsvars NA %	2,9	3,1	3,0
Nodokļu īpatsvars NA %	27,31	24,64	18,58
Darba algas fonds	470,26	932,27	1594,53
Darba algas fonda īpatsvars NA %	54,6	49,4	34,2

4.13. Bibliotēku un arhīvu darbība (NACE2 9101)

Līdzīgi kā ar kultūras iestāžu darbības statistiku problēmas ir arī bibliotēku nozarē. Pavisam 2006. gadā Latvijā ir bijušas 870 bibliotēkas.⁵ 2008. gada gadagrāmatā šis rādītājs tiek sniegts tikai grafiskā formā, no kura bibliotēku

⁵ Latvijas statistikas GADAGRĀMATA 2007. LR CSP, Rīga 2007., 225. lpp.

skaitu nevar nolasīt. Pieprasītajā un pētījumam VID sagatavotajā nodokļu maksātāju sarakstā ir iekļauti 8 saimnieciskie subjekti, starp kuriem ir arī bibliotēkas, bet pārējie ir arhīvi. Kā jau tas atzīmēts iepriekš, Latvijas apstākļos mūsdiā šīs divas sfēras nav sasaistāmas vienā apakšnozarē. Veiktais blakuspētījums darba grupai ir licis secināt, ka pēdējā laikā privātais arhivēšanas bizness ir kļuvis pietiekoši populārs, bet nekādi netiek saistīts ar kultūru. Arī Valsts ieņēmumu dienesta sniegtā informācija par pilnvērtīgi izmantojamu nav uzskatāma.

4.14. tabula. 9101. Bibliotēku un arhīvu darbība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	29,2	55,4	41,7
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	94,7	114,2	146,0
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)			
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	64,1	70,3	91,5
Iedz.ien.nod. īpatsvars NA (%)			
Pievienotās vērtības nodoklis	1,2	4,0	3,6
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	0,1	0,4	0,4
Uzņ.ien.nod. īpatsvars NA (%)			
Muitas nodoklis			
Muit.nod. īpatsvars NA (%)			
Dabas resursu nodoklis			
Dab.res.nod. īpats. NA (%)			
Akcīzes nodoklis			
Akc.nod. īpatsv. NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	0,67	2,67	2,67
Peļņas īpatsvars NA %			
Nodokļu īpatsvars NA %			
Darba algas fonds			
Darba algas fonda īpatsvars NA %			

4.14. tabulā sniegtā informācija parāda kārtējo saimnieciskās darbības statistiskās uzskaites un kontroles pavisrību. Kā sociālās apdrošināšanas maksājumi vai IIN var pārsniegt neto apgrozījumu? Pētniekiem to VID tā arī neizdevās noskaidrot. No dotās informācijas varam konstatēt tikai to, ka arī šajā nozarē ir redzams izteikts progress: pieaugusi darba samaksa, palielinājusies peļņa un samaksātais PVN.

4.14. Muzeju darbība (NACE2 9102)

No 2007. gadā statistikā uzskaitītajiem 127 muzejiem VID nodokļu maksātāju pārskatos ir tikai 13.

4.15. tabula. 9102. Muzeju darbība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	47,8	87,5	147,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	47,2	58,6	77,2
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)			
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	32,4	42,8	54,0
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)			
Pievienotās vērtības nodoklis	-69,3	-1,0	6,7
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	0,4	0,1	1,9
Uzņ.iem.nod. īpatsvars NA (%)			
Ar UIN apliekamā peļņa	2,67	0,67	12,67
Peļņas īpatsvars NA %			
Nodokļu īpatsvars NA %			
Darba algas fonds	177,00	219,75	289,51
Darba algas fonda īpatsvars NA %			

Arī šīs nozares ekonomiskās darbības statistiskajā uzskaitē parādās neprecizitātes. Acīm redzot tādu nozaru kā muzeju darbība, bibliotēku un arhīvu darbība, vēsturisku objektu apmeklējumu vietas pastāv kāda specifiska saimnieciskās darbības rezultātu uzskaitē, kurā VID cenšas uztvert tikai ar

nodokļu maksāšanu saistītos rādītājus (samaksāto nodokļu apjoms), pārējos rādītājus padziļināti neuzskaitot. Lai arī informācija ir visai nepilnīga, samaksāto nodokļu apjoma palielināšanās liecina par nozares ekonomisko izaugsmi. Salīdzinot visus nodokļus, izšķirošā nozīme saimnieciskās darbības izaugsmē ir tieši darba samaksas pieaugumam. Lai arī novērojamā kopa ir neliela, jāatzīmē UIN nodokļa pieauguma temps. UIN trīs gadu laikā ir palielinājies 4,8 reizes.

4.15. Vēsturisko objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība (NACE2 9103)

Pēc valsts ieņēmumu dienesta datiem šai nozarei pagaidām ir nenozīmīga vieta ne tikai Latvijas tautsaimniecībā, bet arī kultūras nozaru vidū. VID nodokļu maksātāju pārskatā ir iekļauti tikai 10 saimnieciskie objekti. Centrālās statistikas pārvaldes galvenajos izdevumos informācija par šāda veida darbībām vispār nav atrodamā.

4.16. tabula. 9103. Vēsturisku objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība (tūkst. LVL)			
	2005.	2006.	2007.
Neto apgrozījums (NA)	39,4	40,4	49,9
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	13,6	14,1	20,2
Soc.apdr.iem. īpatsvars NA (%)			
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	8,7	8,0	11,8
Iedz.iem.nod. īpatsvars NA (%)			
Pievienotās vērtības nodoklis	0,9	1,1	-0,2
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	0		0,8
Ar UIN aplikamā peļņa	0	0	5,33
Peļņas īpatsvars NA %			
Nodokļu īpatsvars NA %			
Darba algas fonds			
Darba algas fonda īpatsvars NA %			

Tāpat kā visās kultūras apakšnozarēs arī šajā nozarē ir redzams zināms progress. Uzrādītais NA palielinājies 1,3 reizes, sociālās apdrošināšanas iemaksas pieaugušas 1,5 reizes. 2007. gadā ir maksāts pat UIN un ar UIN apliekamā peļņa ir bijusi 5.3 tūkst. LVL. Tajā pašā laikā arī šajā gadījumā statistiskā uzskaitē ir veikta nekorekti. Par ko liecina darba algas fonda lieluma aprēķins, vadoties no samaksātajiem nodokļiem. Darba algas fondam 2007. gadā pie šādiem nodokļiem būtu jābūt 75,75 tūkstošiem LVL, bet tas, kā redzams 4.16. tabulā, pārsniedz uzrādīto NA. Līdz ar to nodokļu ietekmi uz šo nozari objektīvi izvērtēt nevaram.

4.16. Nodokļu apjoma sadalījums kultūras nozarē

Kā jau tas ir redzams no atsevišķo kultūras apakšnozaru saimnieciskās darbības un nodokļu analīzes, kopējā nodokļu ieņēmumā izšķiroša nozīme ir ar darba samaksu saistītajiem nodokļiem – sociālās apdrošināšanās iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodoklim. Pēc apskatītās nodokļu maksātāju kopas rādītājiem, sociālās apdrošināšanas maksājumi veido 35% no visas samaksātās nodokļu masas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis – 33%. Tas ir, 68% no samaksātajiem nodokļiem. Šāds nodokļu sadalījums ļoti izdevīgs ir vietējām pašvaldībām, jo IIN ir vietējo pašvaldību budžetu galvenā sastāvdaļa. Te gan jāatzīmē, ka tādas nozares kā „bibliotēku un arhīvu darbība” (neskaitot arhīvu darbību) un „muzeju darbība” lielāko tiesu tiek subsidētas no valsts vai pašvaldību budžetiem.

Trešajā vietā ir kultūras nozarē iegūtais pievienotās vērtības nodoklis – 21,7 % no visas nodokļu masas, kam seko uzņēmumu ienākuma nodoklis ar 10,3%. Pārējo nodokļu devums ir maznozīmīgs (skat. 4.18. tabulu).

Ja salīdzinām ar nodokļu ieņēmumu struktūru valsts konsolidētajā kopbudžetā 2007. gadā, tad redzams, ka kultūras nozarē nodokļu ieņēmumu sadalījums ir pietiekoši atšķirīgs. Valsts konsolidētajā kopbudžetā pēc ieņēmumiem 29% dod sociālās apdrošināšanas iemaksas, 28% - pievienotās vērtības nodoklis, 20% - iedzīvotāju ienākumu nodoklis, 10% - akcīzes, 9% - uzņēmumu ienākumu

nodoklis⁶. Īpašuma nodokļa (tas pamatā ir nekustamā īpašuma nodoklis) īpatsvars starp nodokļiem ir tikai 2%. Tas vēlreiz apliecina to, ka darbaspēka izmaksām kultūras nozarē ir vislielākā nozīme, ja citās nozarēs par dominējošām ir jāuzskata materiālu un pakalpojumu izmaksas. Līdz ar to, nodokļu „slogs” kultūras nozares uzņēmējiem neto apgrozījumā, salīdzinot ar uzņēmējdarbību citās nozarēs, ir lielāks, jo noteiktās nodokļu likmes darbaspēkā izmaksās ir visaugstākās. Sākot ar 2009. gadu, raugoties no uzņēmēju viedokļa, kad IIN likme būs tikai 23% un ir paaugstināts neapliekamais minimums, kultūras nozarei tas var būt būtisks ekonomiskās situācijas uzlabojums. Vēl būtiskāk tas var būt nākotnē, kad zinātniski tehniskā progresa rezultātā cilvēka darbaspēka pieprasījums kritīsies un kultūra paliks kā viena no tām nedaudzajām tautsaimniecības nozarēm, kurā cilvēkam būs dominējošā loma.

Viennozīmīgi negatīvu iespaidu uz vairākām kultūras apakšnozarēm radīs PVN paaugstinājums ar 2009. gadu. Tas skars tos saimnieciskos subjektus, kas nodarbojās ar koncertdarbības organizēšanu (piemēram, palielināsies ieejas biļešu cenas, līdz šim Latvija bija izdevīgākā situācijā kā Igaunija un Lietuva) vai grāmatu izdevniecību.

---

⁶ <http://www.kase.gov.lv/>; Skaidrojums pārskatam par valsts konsolidētā kopbudžeta izpildi 2007. gadā.

4.18. tabula. VID uzskaitītie 2007. gadā kultūras nozarēs samaksātie nodokļi (tūkst. LVL)

NACE 2 kods	NACE 2 nosaukums	Sociālās apdrošināšanas iemaksas	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Pievienotās vērtības nodoklis	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	Muitas nodoklis	Dabas resursu nodoklis	Akcīzes nodoklis
5811	Grāmatu izdošana	1300,6	1151,6	245,7	556,8	0,2	0,5	
5814	Žurnālu un periodisko izdevumu izdošana	2823,5	3078,8	1696,3	677,0	0,2	3,0	
5911	Kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana	400,4	571,5	450,9	229,4	1,0	0,1	
5912	Darbības pēc kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšanas	30,3	15,5	9,0	5,1			
5920	Skaņu ierakstu producēšana	88,0	98,8	144,0	225,1	0,3		
6010	Radio programmu apraide	1220,6	1052,1	732,3	186,6	0,1		
6020	Televīzijas programmu izstrāde un apraide	2178,9	1987,6	3178,0	1280,7	0,2	0,1	
8552	Kultūras izglītība	98,7	64,7	29,0	11,6	0,4		
9001	Mākslinieku darbība	2445,4	2031,8	320,9	112,5	0,1		
9002	Mākslas palīgdarbības	190,3	163,6	231,2	72,9	3,5	0,9	0,1
9003	Mākslinieciskā jaunrade	20,3	14,4	3,0	0,0	1,0		
9004	Kultūras iestāžu darbība	425,2	420,7	55,3	21,3	0,1		
9101	Bibliotēku un arhīvu darbība	146,0	91,5	3,6	0,4			
9102	Muzeju darbība	77,2	54,0	6,7	1,9			
9103	Vēsturisku objektu un līdzīgu apmeklējuma vietu darbība	20,2	11,8	-0,2	0,8			
	Kopā	32773,3	11465,5	10808,2	7105,7	7,0	4,6	0,1
	Katra nodokļa īpatsvars kopējos nodokļos (%)	35,0	33,0	21,7	10,3	0,021	0,014	0,000

5. Latvijas nodokļu ietekmes vērtējums uz kultūras tirgu ES dalībvalstu kontekstā

2006. gada 12. decembrī tika pieņemts Eiropas Parlamenta un Padomes lēmums Nr. 1903/2006/EK ar ko izveido programmu „Kultūra” (2007.- 2013.). Šajā dokumentā ir teikts, ka:”... ir svarīgi, lai kultūras nozare dotu ieguldījumu un piedalītos plašākā Eiropas politikas attīstībā. Tā kā kultūras nozare pati par sevi ir nozīmīgs darba devējs un turklāt pastāv acīmredzama saikne starp kultūru un ekonomikas attīstību, ir svarīgi stiprināt kultūras politiku reģionālā, valsts un Eiropas mērogā. Attiecīgi būtu jāpalielina kultūras industriju nozīme ar Lisabonas Stratēģiju saistītās pārmaiņās, jo šīs nozares dod arvien lielāku ieguldījumu Eiropas ekonomikā”.

Tāpat šajā dokumentā ir uzsvērts, ka svarīgi ir sekmēt kultūras darbinieku starpvalstu mobilitāti, mākslinieku un kultūras darbu un produktu starpvalstu apriti. No Latvijas viedokļa raugoties, tas radā papildus iespējas tādām kultūras apakšnozarēm kā „mākslinieku darbība”, „mākslinieciskā jaunrade”, „mākslas palīgdarbības”, „kultūras iestāžu darbība”, „kultūras izglītība” un „muzeju darbība”. Dokumenta 11. pantā tomēr ir precīzi norādīts, ka netiek atbalstītas audiovizuālās industrijas. 26. pants ir pateikts, ka jāizveido vienots kultūras sadarbības finansēšanas un plānošanas instruments ar nosaukumu „Programma Kultūra” laika posmam no 2007. gada 1. janvāra līdz 2013. gada 31. decembrim. Programmas īstenošanai ir paredzēts 400 miljonu EUR liels budžets.

Programmas mērķis ir paplašināt Eiropas iedzīvotājiem kopīgu kultūras telpu, kuras pamatā ir kopējs kultūras mantojums, attīstot mākslinieku, kultūras darbinieku un programmas dalībvalstu kultūras iestāžu sadarbību kultūras jomā, lai veicinātu Eiropas pilsonības izveidi. Programma ir atvērta kultūras industrijām, jo īpaši mazajiem kultūras uzņēmumiem, ja šādas industrijas darbojas kā bezpeļņas struktūras kultūras jomā un nav audiovizuālās industrijas.

Šeit gan nav īstas skaidrības, par to, kas ir saprotams ar mazajiem kultūras uzņēmumiem, kuri darbojas kā bezpeļņas struktūras. Latvijas apstākļos jebkurš saimnieciskais subjekts tiek saistīts ar ienākumiem, kuri tiek aplikti ar vienu vai

otru ienākumu nodokli. Un ja šis kultūras labumu radītājs nav definēts kā saimnieciskais subjekts, vai tad vispār var runāt par attiecīgās kultūras industrijas apakšnozares pastāvēšanu, izejot no esošās kultūrindustrijas definīcijas.

Eiropas programmas „Kultūra” īpašie mērķi ir

- sekmēt kultūras darbinieku starpvalstu mobilitāti;
- veicināt darbu, mākslinieku un kultūras produktu starpvalstu apriti;
- sekmēt starpkultūru dialogu.

Programmas mērķi tiks sasniegti atbalstot daudzgadu sadarbības projektus, sadarbības pasākumus un īpašas darbības. Tāpat paredzēts atbalsts

- Eiropas līmeņa organizācijām kultūras jomā;
- informācijas izpētei, apkopošanai un izplatīšanai, lai pēc iespējas palielinātu projektu ietekmi Eiropas sadarbībā kultūras jomā, kā arī Eiropas kultūras politikas izstrādes jomā.

Vadoties no programmas „Kultūra” koncepcijas, no Eiropas kopienas līdzekļiem varētu netikt atbalstītas tādas kultūras nozares kā „kinofilmu, video filmu un televīzijas programmu producēšana” un „televīzijas programmu izstrāde un apraide”, kas ir pielīdzināmas audiovizuālajām industrijām. Kaut gan programma neaizliedz cita veida starpvalstu sadarbību šajās jomās, kas praktiski arī notiek.

Vai Latvijā varētu parādīties (attīstīties) kāds jauns saimnieciskās darbības virziens saistībā ar programmas realizāciju? Programmas darbību un pasākumu aprakstā nosauktas tādas jomas kā informācijas par kultūru plūsmas organizācija un Eiropas mēroga (nozīmes) kultūras sadarbības projektu un pasākumu organizācija un realizācija. Ja Latvija ir gatava piedalīties šajā programmā, tad tai šādas organizācijas būs jārada.

Dotā programma citādāk neuzliek nekādas papildus saistības Latvijai, tai skaitā nekādi neietekmē atsevišķu nozaru darbību ar papildus nodokļiem. Tā kā Latvijas nodokļu sistēma ir pilnībā integrēta ES nodokļu sistēmā, tad ES kultūras nozaru darbību negatīvā virzienā neietekmē. Pastāv tikai problēma, vai Latvijas radītie kultūras ekonomiskie labumi atbilst Eiropas tradīcijām un prasībām, un vai tie spēj „izdaiļot” Eiropas kultūras vaigu, līdz ar to, vai tie tiks pirkti un Eiropa leposies ar tiem pārējās pasaules priekšā. Tas nozīmē, ka daudzas Latvijas

nacionālās nozīmes vērtības jāpadara par Eiropas nozīmes vērtību. Piemēram, muzikālās izglītības sistēma ir pierādījusi savu kvalitāti, bet tā jāturpina attīstīt, lai to sāktu izmantot ne tikai Eiropa, bet visa pasaule.

Latvijas kultūras labumu radītāju pamatproblēma vienmēr ir bijusi mazais tirgus. Tas paaugstina produkcijas pašizmaksu. Izmaksu, tai skaitā nodokļu, segšanas dēļ pārdošanas cena tiek noteikta augsta, kas savukārt samazina noietu. Programma „Kultūra” noteikti ir pieskaitāms pie tiem instrumentiem, ar kuru palīdzību Latvijas kultūrindustrijas labumi varētu iekļūt Eiropas tirgū, tādā veidā uzlabojot attiecīgo nozaru saimnieciskos sasniegumus.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Statistiskās uzskaites sistēmā pielietotais starptautiskais NACE klasifikators neļauj izsekot visām ar kultūras nozari saistītajām saimnieciskajām darbībām. Latvijas apstākļiem neatbilst bibliotēku un arhīvu nozaru apvienojums vienā NACE klasifikācijas grupā.
2. NACE klasifikators pieļauj iespējas kultūras nozares saimnieciskajiem subjektiem reģistrēties dažādās apakšnozarēs. Piemēram, saimnieciskais subjekts, kas nodarbojas ar muzikālo koncertdarbību, var būt reģistrēts kā apakšnozarē „kultūras iestāžu darbība” tā „mākslinieciskā jaunrade”. Kaut gan pēc sava „galvenā virsuzdevuma” nevaram salīdzināt, teiksim, kultūras nama un atsevišķas koncertvienības darbību.
3. Dažādos statistiskās informācijas avotos un Valsts ieņēmumu dienestā sniegtā informācija ir ļoti atšķirīga. Ne viena, ne otra neparāda reālo ar kultūras nozari saistīto saimniecisko subjektu skaitu.
4. Latvijas nodokļu sistēma kultūras nozarei tiek pielietota vienlīdzīgi kā citām tautas saimniecības nozarēm. Pētījums parāda, ka kultūras nozares uzņēmēju darbība ir saistīta ar pilnīgi visiem noteiktajiem nodokļiem un nodevām.
5. Nekustamā īpašuma nodokļa administrēšanas nodošana pašvaldībām un neiekļaušana publiski pieejamajos saimnieciskās darbības rādītājos, apgrūtinā šī nodokļa ietekmes noteikšanu uz uzņēmuma/ nozares attīstību.
6. Latvijā pastāvošā nekustamā īpašuma nodokļa aprēķināšanas metodika netiek saistīta ar nekustamā īpašuma izmantošanas saimnieciskās darbības rezultātiem. NĪN nestimulē dažādu kultūrvēsturisku objektu un pieminekļu restaurēšanu un savešanu kārtībā. Investējot līdzekļus šādos objektos, tiek paaugstināta šo objektu vērtība. Valsts zemes dienests uzreiz pārskata kadastrālo vērtību un to paaugstina, līdz ar to paaugstinās maksājamais nodoklis, lai gan investors papildus saimnieciskos labumus no šādiem objektiem daudzos gadījumos negūst. Likums nosaka, ka pašvaldība var (var arī nesamazināt) samazināt kadastrālo vērtību par 45% vai 35%, lai gan no

ieguldījuma kultūrvides sakārtošanā un multiplikatīvā efekta radīšanā tiek gūts ievērojams labums attiecīgajā teritorijā.

7. No 2005. gada līdz 2007. gadam kultūras nozarēs ir notikusi strauja izaugsme. Kopējais neto apgrozījums apskatītājās nozarēs palielinājies 1,5 reizes. Nozarē „kultūras iestāžu darbība” NA palielinājies 5,4 reizes, bet nozarē „mākslinieku darbība” 3,8 reizes. Nodokļu ieņēmumi no kultūras nozares palielinājušies, praktiski, 2 reizes.

8. Vislielākā ietekme kultūras nozarē ir ar darba samaksu saistītajiem nodokļiem. Darba algas fonds nozarē „mākslinieku darbība” sastāda 58,8% no neto apgrozījuma, „kultūras izglītībā” - 56,8%, „kultūras iestāžu darbībā” – 34,2%. Līdz ar to kultūras nozarēs sociālās apdrošināšanas iemaksas 2007. gadā sastāda 35% un iedzīvotāju ienākuma nodoklis - 33% no visas samaksāto nodokļu kopsummas (kopā 68%), pievienotās vērtības nodoklis – 21,7%, uzņēmumu ienākuma nodoklis – 10,3%. Latvijas tautsaimniecībā sociālās apdrošināšanas iemaksas sastāda tikai 29%, PVN – 28%, IIN – 20% no visas samaksāto budžetā nodokļu summas.

9. Kā Latvijas kultūras nozaru attīstības papildus stimuls var kalpot 2006. gada 12. decembrī pieņemtais Eiropas Parlamenta un Padomes lēmums Nr. 1903/2006/EK ar ko izveido programmu „Kultūra” (2007.- 2013.). Programmas „Kultūra” mērķu realizācija un programmas finansējuma izmantošana Latvijā var veicināt ne tikai esošo nozaru attīstību, bet radīt jaunas darba vietas ar starptautiskas nozīmes kultūras vadību saistītās organizācijās.

10. NACE klasifikatorā precīzāk jānorāda pazīmes, pēc kurām kultūras nozarēs darbojošies saimnieciskie subjekti būtu jāiedala vienā vai otrā apakšnozarē.

11. Jāpadara publiski pieejamāka dažāda statistiskā informācija, kas ir valsts vadības institūciju rīcībā un kam nav noteikts speciāls aizsardzības režīms. Jāizbeidz ikgadējā statistisko rādītāju publicēšana savstarpēji nesalīdzināmos griezumos.

12. Nekustamā īpašuma nodoklim jāmaina ar nodokli apliekamā ekonomiskā bāze. No mistiskās „par nekustamā īpašuma tirgu informācijas” jāpariet uz kadastrālās vērtības noteikšanu, kam par bāzi tiek izmantoti reālie ienākumi no īpašuma izmantošanas.

13. Nekustamā īpašuma nodoklis nebūtu piemērojams tiem objektiem, kas atzīti par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, saglabāti atbilstoši normatīvo aktu prasībām un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas norādījumiem un ir sabiedrībai sistemātiski pieejami vēsturiskajos interjeros un pieminekļa teritorijā vismaz 40 stundas nedēļā.

14. Lai nesagrautu ilglaicīgi izveidojušos saimniekošanas sistēmu, nedrīkst pēkšņi paaugstināt nodokļus bez vispusīgas iespējamo seku izvērtēšanas valsts tautsaimniecībā.

Izmantotie avoti

1. Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015. gadam. Nacionāla valsts. LR KM, R., 2006.
2. Latvijas statistikas gada grāmata 2007. LR CSP, R., 2007.
3. Latvijas statistikas gada grāmata 2008. LR CSP, R., 2008.
4. Npublicēts pētījums: Komercedarbības un pašnodarbinātības uzsākšanas analīze. (Nr. VPD ESF/NVA/04/NP/ 3.1.5.1. /0001/0001).
5. Eiropas Parlamenta un Padomes lēmums Nr. 1903/2006/EK ar ko izveido programmu „Kultūra” (2007. – 2013.). Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L 378/22, 27.12.2006.
6. <http://www.kase.gov.lv/>; Skaidrojums pārskatam par valsts konsolidētā kopbudžeta izpildi 2007. gadā.
7. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=34443>
8. <http://www.msav.lv/index.php?id=661>
9. Npublicēti VID materiāli